

PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ ABSOLVENTŮ DOKTORSKÉHO STUDIA

zpracoval: Národní vzdělávací fond, o.p.s.

listopad 2022

Projekt sdílených činností
Strategická inteligence pro výzkum a inovace

V rámci řešitelského týmu Národního vzdělávacího fondu studii zpracovali:

Mgr. Michal Janíčko

Mgr. Filip Klicnar

Obsah

Hlavní zjištění.....	4
Úvod	7
1. Oborová struktura absolventů doktorského studia	8
2. Motivace k doktorskému studiu a zpětné hodnocení studia	12
3. Sektor zaměstnání absolventů	16
4. Profesní uplatnění	20
5. Kvalifikační náročnost práce a termínované smlouvy.....	31
6. Výdělky	41
7. Další vybrané charakteristiky absolventů.....	44

Hlavní zjištění

- **Podíl absolventů doktorského studia v zaměstnané populaci pozvolna roste.** K roku 2005 tvořili absolventi doktorského studia 0,7 % všech zaměstnaných ČR, následoval krátkodobý pokles na 0,5 % v roce 2008 a poté **růst až na 0,9 % v roce 2020**. Podíl magisterských absolventů narostl z 13 % v roce 2005 na 18 % v roce 2020.
- Mezi silné stránky doktorského studia ve srovnání s nižšími stupni vysokoškolského vzdělání patří stimulační k osobnostnímu rozvoji a dalšímu vzdělávání. Naopak doktorské studium hůře než nižší stupně připravuje absolventy k orientaci na trhu práce a ke zvládnutí sociálních vztahů. Doktorské studium medicíny si od absolventů vysloužilo podprůměrné hodnocení prakticky ve všech ohledech přípravy na pracovní život.
- **Poměrně často se objevuje zklamání z průběhu a výsledků studia u absolventů zemědělských, technických a lékařských oborů.** Zklamání je pravděpodobnější v případech, kdy v rozhodování o nástupu ke studiu hrály roli **nízké nároky v přijímacím řízení**. Naopak **pozitivní zpětné hodnocení studia souvisí se silným vnitřním vztahem k předmětu bádání**.
- **Zhruba dvě třetiny absolventů doktorského studia z let 2013–2017 pracovaly v prvních letech po absolvování ve veřejném sektoru. Soukromý sektor je spojen s nižší kvalifikační náročností práce,** většinou pod úrovní dosaženého doktorského vzdělání. I přes vyšší kvalifikační náročnost je **práce doktorských absolventů ve veřejném sektoru silně penalizována ve mzdách** (mediánová mzda je zde o 15 tisíc Kč měsíčně nižší než v soukromém sektoru) a také **ve stabilitě úvazku** (jen 50 % smluv je na dobu neurčitou, oproti 83 % v soukromém sektoru). Mnoho čerstvých držitelů doktorského titulu tedy stojí před **volbou, zda v plné míře uplatnit své vzdělání, nebo zvolit lépe placenou a stabilnější práci**.
- V období 2005–2012 mužští absolventi Ph.D. častěji než ženy pracovali na termínované pracovní smlouvě. V období 2013–2020 už to platilo pouze ve věkové skupině do 32 let, mezi 33 a 42letými však narostl podíl žen s termínovanými smlouvami, zatímco u mužských absolventů podíl značně klesl. **Ženy tak v počátku kariéry dostávaly častěji smlouvy na dobu neurčitou, ale v období výchovy malých dětí u nich roste podíl termínovaných smluv.**
- Absolventi Ph.D. pracují nejčastěji v sektoru (NACE) vzdělávání, zejména pak na vysokých školách. V letech 2016–2020 se oproti rokům 2011–2015 výrazněji navýšil podíl absolventů Ph.D. v sektorech profesních, technických a vědeckých činností a ve zpracovatelském průmyslu. Výrazný pokles zaznamenal sektor zdravotní a sociální péče, to souvisí s úbytkem absolventů stejnojmenného oboru.
- Doktorské (i magisterské) absolventky v letech 2011–2015 pracovaly výrazně častěji než muži v sektoru vzdělávání a muži v sektoru profesních, vědeckých a technických činností. V letech 2016–2020 se **sektorové rozdíly zmenšily směrem k rovnoměrnějšímu genderovému zastoupení. Naopak v sektoru zdravotní a sociální péče rozdíl v podílech mužů a žen výrazně narostl ve prospěch většího zastoupení žen.**
- Doktorští absolventi se ještě častěji než absolventi magisterští uplatňují v profesní skupině specialistů. Největší podskupinou jsou specialisté v oblasti výchovy a vzdělávání. Mezi doktorskými absolventy došlo v posledním období k výraznému poklesu podílu těch, kteří směřují do profesí specialistů ve zdravotnictví, což koresponduje s poklesem absolventů tohoto oboru.
- V letech 2011–2015 absolventi a absolventky Ph.D. v podobné míře pracovali na řídicích pozicích. Ženy zároveň o něco častěji než muži pracovaly na méně kvalifikovaných místech

úřednic a pracovníc ve službách. V dalším období 2016–2020 **výrazně narostl podíl mužů a klesl podíl žen na řídicích pozicích**. Spolu s tím se zvětšil podíl žen jak na pozicích specialistek (především v oblasti vědy a techniky), tak i na pozicích úřednic, pracovníc ve službách a odborných a technických pracovníc, tedy místech pod kvalifikační úrovní absolventa Ph.D.

- **Od svých magisterských kolegů se doktorští absolventi liší častým uplatněním na pozicích vysokoškolských učitelů a specialistů ve vědě a technice.** Druhá zmíněná profesní skupina je velmi častá zejména u absolventů mimo-biologických přírodovědných oborů. **Naopak v medicíně je profesní struktura doktorských i magisterských absolventů poměrně podobná a dominují v ní lékaři.** Z této profese v prvních letech po absolvování navíc téměř nikdo neodchází.
- Při srovnání absolventů a absolventek Ph.D. v obdobích do 10 a nad 11 let od dokončení studia existují zjevné rozdíly v profesní mobilitě. Zatímco v období do 10 let po dostudování jsou ženy a muži téměř shodně zastoupeni na pozicích řídicích pracovníků, v období nad 11 let se **značná část mužů, na rozdíl od žen, přesunuje z pozic specialistů na pozice řídicích pracovníků, čímž vzniká nepoměr ve prospěch mužů na řídicích pozicích.** Ženy míří z profesí s nižší kvalifikační náročností do pozic specialistů, ale ve značné míře také do kvalifikačně nižších profesí úřednic a pracovníc ve službách.
- Mužští absolventi Ph.D. nejčastěji míří do řídicích pozic z profesní skupiny specialistů v oblasti výchovy a vzdělávání, která je z výrazné většiny tvořena učiteli na VŠ/VOŠ. Část absolventek Ph.D. v období nad 11 let od dostudování opouští profesní skupinu specialistek v oblasti vědy a techniky, část z nich pravděpodobně odchází na vysokoškolské pedagogické pozice, kde mohou ve vědecké kariéře pokračovat, část však odchází mimo vědeckou/akademickou sféru.
- **Ph.D. absolventi v prvních letech po absolvování většinou (64 %) soudí, že ve své práci své doktorské vzdělání využívají.** S převahou nejnižší překvalifikovanost deklarují absolventi přírodovědných oborů, naopak polovině absolventů právních a obchodních oborů by v práci stačilo vzdělání nižší. Mírně spokojenější s uplatněním získaného doktorského vzdělání jsou krátce po jeho získání ženy než muži.
- Také **při „objektivním“ měření překvalifikovanosti** (srovnání jednotlivců s průměrnou vzdělaností úrovní v jejich profesi) **nalezneme její 2016–2020 nejnižší průměrnou míru mezi Ph.D. absolventy přírodních věd** a zemědělství, zvláště v podskupinách matematika a statistika, vědy o neživé přírodě a biologické a příbuzné obory. **Naopak nejvyšší míru překvalifikovanosti z oborových skupin mají humanitní vědy a zdravotní a sociální péče,** jejíž doktorští absolventi se podobně jako ti magisterští uplatňují nejčastěji jako lékaři.
- Míra překvalifikovanosti absolventů Ph.D. se v letech 2016–2020 oproti 2011–2015 o něco zvýšila mezi absolventy humanitních věd a technických věd a snížila mezi absolventy zdravotní a sociální péče, což lze pravděpodobně přisoudit úbytku absolventů v tomto oboru.
- **Medián hrubé měsíční mzdy absolventů doktorského studia kolem tří let po absolvování, pracujících na plný úvazek, koncem roku 2018 činil 38 tisíc Kč.** Kromě oborových rozdílů (technika, obchod a právo medián 47,5 tisíce, humanitní vědy 29,5 tisíce) je zřetelná **penalizace ve srovnání s Mgr. absolventy.** Týká se to především kvalifikačně nejnáročnějších pozic.
- Od období 2005-2010 do 2016-2020 se podstatně zvýšil podíl čerstvých absolventů Ph.D. s cizí státní příslušností z 2 % na 13 %. To indikuje **zvýšující se internacionalizaci doktorského vzdělávání.**

- **V období 2013–2020 oproti 2005–2012 výrazně klesal podíl absolventek Ph.D., které zůstávaly v domácnosti** (vč. mateřské/rodičovské dovolené), zatímco u magisterských absolventek zůstal podíl žen v domácnosti podobný. Absolventky Ph.D. tak pravděpodobně během výchovy malých dětí častěji než dříve pracovaly.
- Absolventky Ph.D. v období 2013–2020 častěji odcházely do domácnosti (resp. na mateřskou/rodičovskou dovolenou) ve věku 33 až 42 let oproti období 2005–2012, kdy tak činily častěji ve věku do 32 let. To je zčásti dáno zvyšujícím se průměrným věkem při absolvování a také obecně zvyšujícím se průměrným věkem prvorodiček v ČR.
- Vedle toho je patrný i celkový pokles podílu žen, které v domácnosti jsou, což indikuje, že doktorské absolventky v posledním sledovaném období častěji na mateřství rezignovaly, nebo při mateřské/rodičovské ve větší míře pracovaly či se vracely dříve do zaměstnání.
- Ženy krátce po absolvování magisterského i doktorského studia častěji pracují na částečné úvazky než muži, nejčastěji ve věku 33 až 42 let. **V období 2013–2020 se podíl absolventů, především absolventek Ph.D., pracujících na částečný úvazek, výrazně zvětšil.** Zhruba ve třetině případů jsou částečné úvazky absolventek dány péčí o dítě.
- V posledním období dochází také k tomu, že absolventi PhD. na startu své pracovní kariéry se dále vzdělávají častěji než v předchozím období, což platí zejména pro muže, ale částečně i pro ženy.

Úvod

V této studii předkládáme analýzy pracovního uplatnění absolventů doktorského stupně studia z hlediska vystudovaného oboru, pohlaví a časového odstupu od dokončení studia. Studie se také zaměřuje na využití získané kvalifikace při výkonu zaměstnání, resp. na porovnání míry překvalifikovanosti absolventů doktorského studia podle vystudovaného oboru. Za účelem vystižení specifik doktorských absolventů porovnáujeme jejich postavení s absolventy magisterského stupně.

Data pocházejí ze dvou zdrojů, které se navzájem doplňují:

1) Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS), které každoročně realizuje Český statistický úřad. Porovnáním různých generací absolventů v různých časových úsecích období 2005–2020 tato data umožňují odhadnout základní charakteristiky pracovních drah absolventů, i když je nemůžeme sledovat přímo, neboť se respondenti každoročně obměňují. Absolventi doktorského studia tvoří pouze malou část výběrového vzorku VŠPS, a proto bylo zapotřebí z důvodu větší robustnosti dat slučovat jednotlivé roky šetření do několikaletých období.

2) Šetření Absolvent 2018 se zaměřovalo na absolventy vysokých škol z let 2013–2017, kteří byli dotazováni jeden až pět let (v průměru tři roky) od absolvování, konkrétně v říjnu až prosinci 2018. Z celkového vzorku více než 20 tisíc respondentů se 1160 řadí mezi absolventy Ph.D. studia. Dříve publikovaná souhrnná zpráva ze šetření¹ se věnovala především absolventům bakalářského a magisterského stupně, zatímco nyní podrobněji analyzujeme výsledky za absolventy doktorského studia.

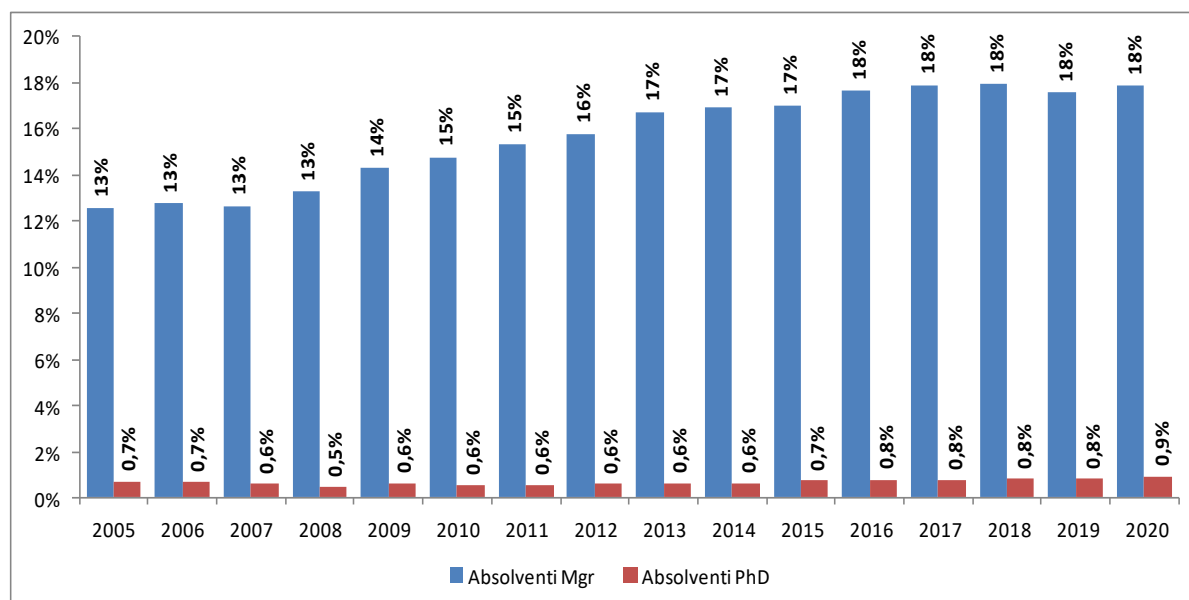
¹ Souhrnná zpráva o šetření Absolvent 2018, dostupné online: https://csvs.cz/wp-content/uploads/absolvent_2018_souhrnna_zprava_final_13.pdf

1. Demografická a oborová struktura absolventů doktorského studia

V období 2005–2020 tvořili absolventi magisterských a doktorských programů necelou pětinu všech pracujících² v České republice (Graf 1). Podstatně větší byla skupina absolventů magisterského studia, která narostla z 13% podílu v roce 2005 na 18% podíl v roce 2020. Oproti tomu absolventi doktorského studia tvořili v celém období necelé procento ze všech zaměstnaných. V počátečních letech jejich podíl poklesl z 0,7 % na 0,5 % v roce 2008, poté již postupně rostl až na 0,9 % v roce 2020³.

Nárůstem podílu absolventů dvou nejvyšších stupňů formálního vzdělání roste i potenciál pro zvyšování kvalifikační náročnosti v české ekonomice. Předně lze očekávat, že tento vývoj bude mít za následek zvyšující se zastoupení profesní skupiny specialistů.

Graf 1: Podíly absolventů magisterského a doktorského studia mezi zaměstnanými 2005–2020

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Absolventi magisterského a doktorského studia jsou v této studii tříděni na úrovni skupin vycházejících z klasifikace ISCED-F, kterých je deset. Vzhledem k tomu, že databáze VŠPS užívá třídění pouze na 5 oborových skupin, byl v analýzách dat z VŠPS počet deseti oborů⁴ sloučením několika z nich redukován na pět oborových skupin (viz Tabulka 1). V datech ze šetření Absolvent 2018 bylo možné zachovat podrobnější oborové členění.

² Všichni zaměstnanci, OSVČ a podnikatelé ve věku 15 a více let.

³ Počty absolventů DS v roce 2020 byly ovlivněny pandemií Covid-19, kvůli níž bylo doktorandům umožněno odložit dokončení studia, aniž by za to byli sankcionováni.

⁴ Nepočítaje v to oborovou skupinu všeobecné vzdělání, která není na vysokoškolském stupni zastoupena.

Tabulka 1: Redukce oborů ISCED-F do pěti oborových skupin

Spol. vědy, vzdělání, obchod a služby	Vzdělávání a výchova (ISCED-F 01)
	Společenské vědy, žurnalistika a informační vědy (ISCED-F 03)
	Obchod, administrativní a právo (ISCED-F 04)
	Služby (ISCED-F 10)
Humanitní vědy a umění	Humanitní vědy a umění (ISCED-F 02)
Přírodní vědy, zemědělství	Přírodní vědy, matematika a statistika (ISCED-F 05)
	Zemědělství, lesnictví, rybářství a veterinářství (ISCED-F 08)
Technické vědy, ICT	Technika, výroba a stavebnictví (ISCED-F 07)
	Informační a komunikační technologie, ICT (ISCED-F 06)
Zdravotní a sociální péče	Zdravotní a sociální péče, péče o příznivé životní podmínky (ISCED-F 09)

Zdroj: vlastní zpracování

Pro interpretaci výsledků analýz v této studii vycházejících ze šetření VŠPS je potřeba znát oborovou strukturu absolventů magisterského a doktorského studia a její změny ve zvolených obdobích 2011-2015 a 2016-2020 (viz Tabulka 2). Nejvyšší zastoupení mezi absolventy doktorských programů má skupina oborů přírodních věd a zemědělství. Jejich podíl s časem narůstá (v průběhu uplynulé dekády se zvýšil o 4 p.b.) a dosahuje zhruba jedné třetiny z celého počtu absolventů PhD. Výrazně narostlo zejména zastoupení žen těchto oborů. Druhou početně nejrozsáhlejší skupinou absolventů PhD. jsou společenské vědy, vzdělání a služby, které zauímají přes ¼ celkového počtu a jejichž podíl také v čase stoupá.

Naopak podíl ostatních oborových skupin se snížil, a to zejména u zdravotní a sociální péče a u technických oborů včetně ICT, kde se v obou případech snížil podíl mužů. U technických oborů a ICT je navíc zřejmé, že zastoupení těchto oborů mezi absolventy doktorského studia je oproti magistrům podstatně nižší (17 % vs 27 %). Znamená to, že podstatně nižší část magistrů se snaží o získání a završení vyššího stupně vzdělání v doktorských programech. U většiny jiných oborů (s výjimkou společenských věd, vzdělání a služeb) je tomu naopak, mezi PhD absolventy je jejich zastoupení vyšší než mezi magistry, to znamená, že jejich relativně větší část pokračuje ve studiu a směřuje k doktorátu. Tradičně nejvýraznější je tento trend u přírodních věd.

Tabulka 2: Oborová struktura absolventů magisterského a doktorského studia a změny mezi obdobími 2011-15 a 2016-20

Oborová skupina	Absolventi Mgr			Absolventi PhD		
	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem
2011-2015						
společenské vědy, vzdělání, služby	34%	61%	47%	20%	32%	24%
humanitní vědy a umění	4%	8%	6%	11%	22%	15%
přírodní vědy, zemědělství	13%	10%	12%	29%	25%	28%
technické vědy, ICT	43%	9%	27%	25%	6%	19%
zdravotní a sociální péče	5%	12%	8%	14%	15%	15%
Celkem	100%	100%	100%	100%	100%	100%
2016-2020						
společenské vědy, vzdělání, služby	35%	58%	46%	25%	30%	27%
humanitní vědy a umění	4%	8%	6%	11%	17%	13%
přírodní vědy, zemědělství	12%	10%	11%	32%	31%	32%
technické vědy, ICT	43%	10%	27%	23%	6%	17%
zdravotní a sociální péče	6%	13%	9%	9%	16%	11%
Celkem	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Rozdíl 2016-2020 oproti 2011-2015 (v p.b.)						
společenské vědy, vzdělání, služby	0%	-3%	-1%	5%	-2%	2%
humanitní vědy a umění	0%	0%	0%	0%	-5%	-2%
přírodní vědy, zemědělství	-1%	0%	0%	3%	7%	4%
technické vědy, ICT	0%	1%	0%	-2%	0%	-2%
zdravotní a sociální péče	0%	2%	1%	-5%	1%	-3%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Data ze šetření Absolvent 2018 ukazují, že typickým věkovým rozmezím absolvování doktorského studia v letech 2013–2017 bylo 30–35 let, což se týkalo mírně nadpoloviční většiny respondentů. Kromě členění podle pohlaví, věku absolvování a doby, která od něj v době sběru dat uplynula, uvádí Tabulka 3 také strukturu vzorku šetření Absolvent 2018 podle oboru doktorského studia.

Tabulka 3: Struktura vzorku Ph.D. absolventů v šetření Absolvent 2018 (váženo)

	N	%
Pohlaví		
Muž	601	54,1 %
Žena	509	45,9 %
Věk v době absolvování		
Méně než 30 let	231	20,8 %
30-35 let	612	55,2 %
Více než 35 let	267	24,1 %
Doba od absolvování		
1 rok	221	19,9 %
2-3 roky	438	39,5 %
4-5 let	450	40,6 %
Obor Ph.D. studia		
Vzdělávání a výchova	66	6,0 %
Umění a humanitní vědy	153	13,9 %
Společenské vědy	83	7,6 %
Obchod, administr., právo, služby	124	11,2 %
Biologické a environmentální vědy	163	14,8 %
Matematika a vědy o neživé přírodě	135	12,2 %
Technika, výroba a staveb., ICT	189	17,1 %
Zemědělství, lesnictví	55	5,0 %
Zdravotnictví	134	12,2 %
Celkem Ph.D. absolventi	1109*	100,0 %

Zdroj: Absolvent 2018

* počet respondentů 1160 je mírně snížen vlivem převážení vzorku.

2. Motivace k doktorskému studiu a zpětné hodnocení studia

S dobou nástupu ke studiu, jeho trváním, i pozdějším uplatněním získaných schopností souvisejí druhy motivace k nástupu do doktorského studia. Sada otázek, která se na toto téma v šetření Absolvent 2018 objevila, sice byla přizpůsobena spíše studentům nižších stupňů vysokých škol, přesto některé zjišťované motivace vypovídají i o studiu doktorském.

U drtivé většiny doktorandů napříč obory hrál v zahájení studia velkou roli zájem o předmět studia (Tabulka 4). Snadné přijetí ke studiu nebo přímo absence přijímacích zkoušek sice byla jen málokdy uváděna jako důležitý důvod, ale na některých oborech přece jen určité zastoupení má: zejména na technických, lékařských a některých přírodovědných oborech se doktorské studium nezanedbatelnému množství mladých lidí nabízí jako přirozené pokračování studia předchozího.

Vidina dobrého výdělku jako odměny za získání doktorského titulu mezi hlavní motivace k doktorskému studiu nepatří, a obzvláště velkou skepsi v tomto ohledu vyjadřují absolventi pedagogických a humanitních (nikoli však společenskovedních) oborů. Společenskovední, obchodní a právní obory se pak vyznačují nadprůměrnými očekáváními získání společenské prestiže díky doktorskému titulu.

Motivace mužů a žen k doktorskému studiu se v podstatě shodují. Drobný rozdíl se projevuje pouze u očekávání lepšího výdělku ve spojení s doktorským studiem, které nepatrně častěji deklarují ženy. Lze předpokládat, že se v tom odráží mzdové znevýhodnění žen na trhu práce, které je vede k nutnosti prokazovat se vyššími výkony.

Vzhledem k záběru šetření na širší cílovou skupinu bohužel v dotazníku chyběly některé motivace, které jsou pro doktorské studium specifické. Respondenti například nemohli deklarovat zájem o vědecké nebo pedagogické uplatnění a případný tlak zaměstnavatele k doktorskému studiu z důvodu úspory jeho mzdových nákladů díky státem vyplácenému doktorskému stipendiu, o němž je známo, že se objevuje na některých zdravotnických pracovištích. Přesto lze z výsledků vyvozovat, že v humanitních disciplínách jako hlavní motivace k doktorskému studiu silně převažuje vnitřní zájem o obor, v technických a některých přírodovědných disciplínách hraje kromě toho určitou roli i snadnost přijetí ke studiu a očekávání výdělečného uplatnění, zatímco ve společenských vědách, právu, pedagogice a medicíně se připojuje také faktor prestiže doktorského titulu.

Tabulka 4: Motivace k zahájení doktorského studia (průměry na škále od 1 = rozhodně bylo důvod, do 5 = rozhodně nebylo důvod)

	Zajímavý a atraktivní obor studia	Snadné přijetí ke studiu	Pomoc k dobře placené práci	Společenská prestiž studia
Celkem Ph.D. absolventi (n=1109)	1,7	3,8	2,8	2,7
Pohlaví				
Muž (n=601)	1,7	3,8	2,9	2,7
Žena (n=509)	1,7	3,8	2,7	2,6
Obor studia				
Vzdělávání a výchova (n=66)	1,9	4,4	3,1	2,5
Umění a humanitní vědy (n=153)	1,5	4,4	3,5	2,8
Společenské vědy (n=83)	1,5	4,2	2,6	2,4
Obchod, administr., právo, služby (n=124)	1,7	4,2	2,7	2,3
Biologické a environmentální vědy (n=163)	1,6	3,8	2,8	2,8
Matematika a vědy o neživé přírodě (n=135)	1,6	3,3	2,5	2,7
Technika, výroba a staveb., ICT (n=189)	1,8	3,3	2,5	2,8
Zemědělství, lesnictví (n=55)	1,9	3,5	2,7	2,9
Zdravotnictví (n=134)	1,8	3,5	2,9	2,6

Zdroj: Absolvent 2018. Barevná škála od zelené pro nejdůležitější důvody do červené pro nejméně důležité.

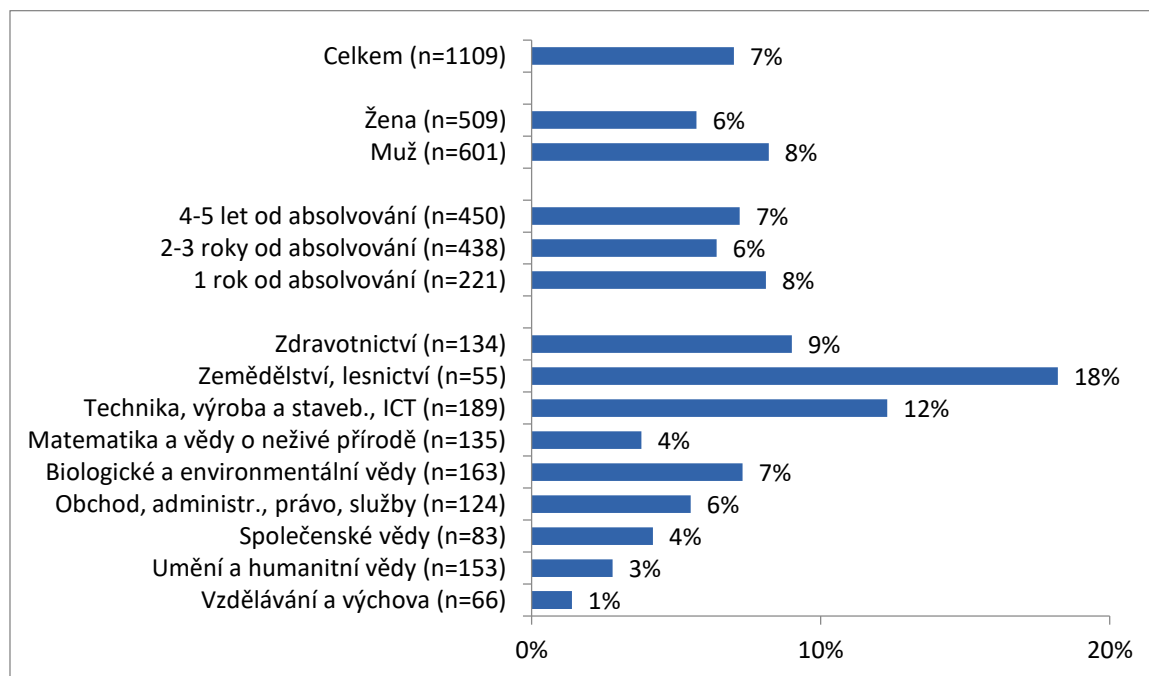
O tom, zda se očekávání od doktorského studia potkávají s jeho průběhem a s pozdějším využitím nabytých kompetencí, vypovídají odpovědi na otázku, jak by se absolventi zachovali při hypotetickém opětovném rozhodování ohledně nástupu do doktorského studia. Výrazná většina absolventů by se rozhodla pro stejné studium, případně pro různé varianty studia v jiném programu. Příznivé reakce (celkem 93 % respondentů) nejsou překvapivé, neboť je řeč pouze o úspěšně dokončených studiích. Možnost, že by absolvent k doktorskému studiu vůbec nenastoupil, proto vypovídá o silném rozčarování z průběhu nebo efektu studia. Zvolilo ji jen 7 % absolventů (Graf 2), častěji se však s takovým postojem setkáváme u absolventů zemědělských (18 %), technických (12 %) a lékařských (9 %) oborů.

Za pozornost rovněž stojí rozdíl mezi technickými a mimo-biologickými přírodními vědami (matematika a vědy o neživé přírodě): v doktorském studiu na obou oborech hraje nezanedbatelnou roli očekávání dobře placené práce, zatímco rozčarování ze studia je poměrně časté u absolventů technických oborů a naopak zcela výjimečné ve vědách o neživé přírodě a v matematice. Zdá se tak, že technická odvětví mají daleko menší schopnost ohodnotit absolventy doktorského studia v souladu s jejich očekáváními. Později uvidíme, že absolventi doktorátů v matematických a mimo-biologických přírodních vědách se ve skutečnosti spokojí s podstatně nižšími mzdami než jejich kolegové z technických oborů.

Se zklamáním z absolvovaného studia se jen výjimečně setkáváme v humanitních, společenských a pedagogických disciplínách. Zklamání z úspěšně zakončeného doktorského studia je spojené s nedostatkem zájmu o obor již v době nástupu ke studiu, se slabým vnímáním prestiže doktorského vzdělání a také se snadným přijetím ke studiu coby motivačním faktorem (Tabulka 5). Naopak původní vidina vysokého výdělku hraje ve zpětném pohledu na studium slabší roli.

O něco příznivější postoje k proběhlému studiu deklarují ženy, což lze do jisté míry, nikoli však zcela, vysvětlit jejich malým zastoupením na technických oborech, kde je zklamání časté.

Graf 2: Absolventi, kteří by se rozhodli nenastoupit k doktorskému studiu, pokud by mohli znovu svobodně volit

Zdroj: Absolvent 2018

Tabulka 5: Hypotetické rozhodování o opětovném studiu podle motivace ke studiu (průměry motivací na škále od 1 = rozhodně bylo důvod, do 5 = rozhodně nebylo důvod)

	Znovu by studoval/a (n = 1031)	Znovu by vůbec nestudoval/a (n = 78)
Zajímavý a atraktivní obor studia	1,6	2,4
Snadné přijetí ke studiu	3,8	3,1
Pomoc k dobře placené práci	2,8	3,2
Společenská prestiž studia	2,6	3,2

Zdroj: Absolvent 2018

Z dříve publikovaných materiálů víme, že mezi silné stránky doktorského studia ve srovnání s nižšími stupni vysokoškolského vzdělání patří stimulační rozvoj a dalšímu vzdělávání. Naopak doktorské studium hůře než nižší stupně připravuje absolventy na orientaci na trhu práce a na zvládání sociálních vztahů.⁵ V obou těchto oblastech je doktorské studium svými absolventy hodnoceno převážně negativně. Zde se projevuje jednak chybějící poskytování podpory doktorandům ve volbě další kariéry, a také mnohdy individualistický charakter doktorského studia. Nezdá se navíc, že by docházelo ke zlepšování, neboť nevidíme rozdíly mezi absolventy z let 2017 a 2013–14 (Tabulka 6). Doktorské studium tak bohužel stále ještě neotevřelo perspektivu k uplatnění

⁵ Souhrnná zpráva o šetření Absolvent 2018, s. 26.

v širším záběru pracovních míst, a to i mimo akademický sektor, a zřejmě také neposkytuje dostatek příležitostí k týmové práci. Nadprůměrné hodnocení sociálně-vztahového aspektu je naopak na biologických a zemědělských oborech. Absolventi oborů v oblasti obchodu, administrativy a práva byli zase méně kritičtí vůči tomu, zda jim studium pomohlo v orientaci na trhu práce. Naopak doktorské studium medicíny si vysloužilo podprůměrné hodnocení prakticky ve všech ohledech přípravy na pracovní život, což naznačuje systémové problémy v této oborové skupině. Ženy ve srovnání s muži hodnotily doktorské studium jako přínosnější pro pracovní uplatnění. Zdali lepší dojem absolventek z relevance doktorského studia má svůj odraz také v realitě jejich uplatnění na trhu práce, uvidíme dále.

Tabulka 6: Do jaké míry připravilo doktorské studium na uplatnění (průměry na škále od 1 = do velké míry, do 5 = vůbec ne), vybrané aspekty

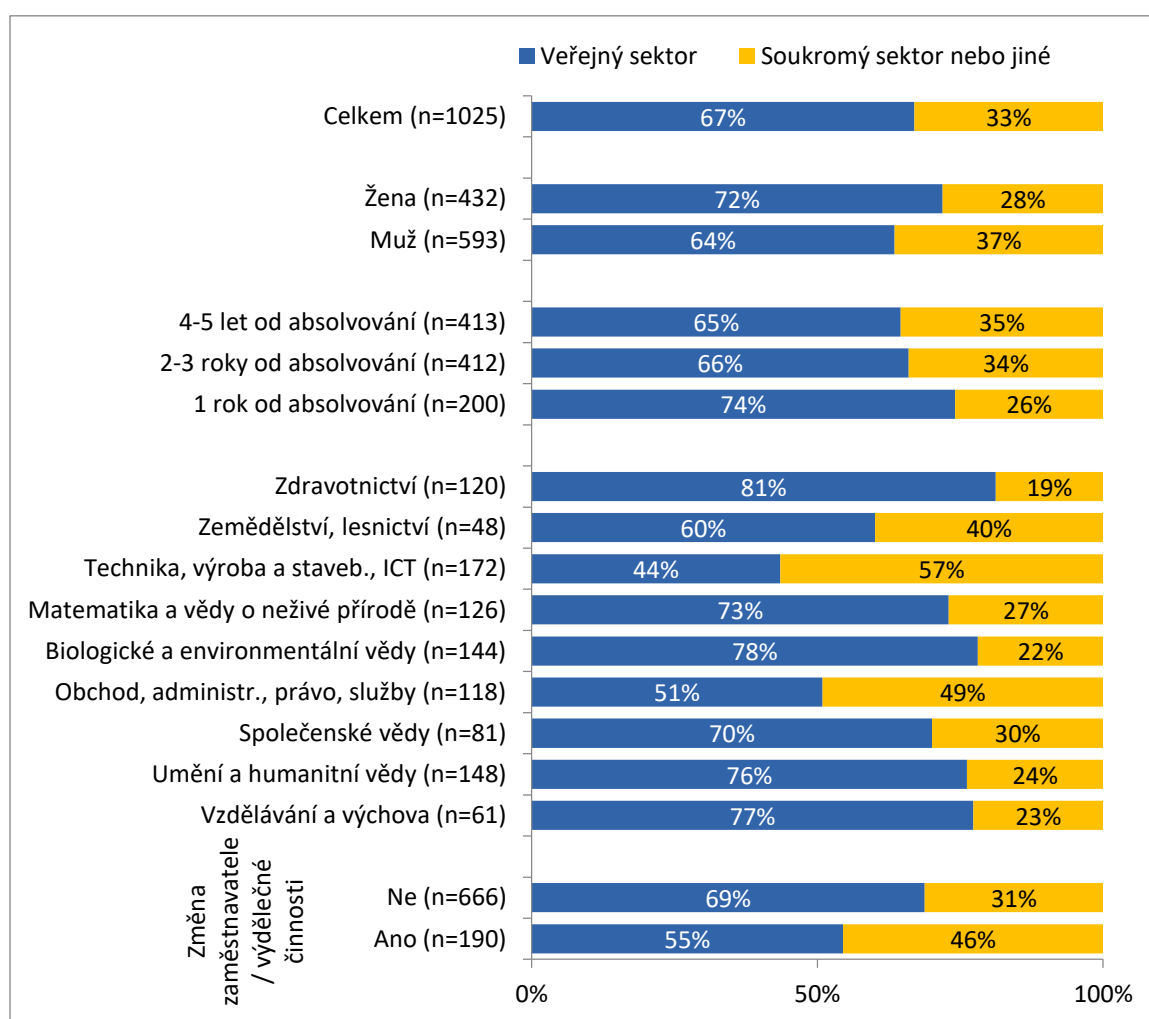
	Orientace na trhu práce	Schopnost zapracování ve své práci	Zvládnání sociálních vztahů na pracovišti	Schopnost se dále vzdělávat	Možnost dalšího osobnostního růstu
Celkem Ph.D. absolventi	3,2	2,3	3,0	1,6	2,0
Pohlaví					
Muž	3,3	2,5	3,2	1,7	2,0
Žena	3,0	2,1	2,8	1,6	1,9
Obor studia					
Vzdělávání a výchova	3,1	2,3	3,0	1,6	1,7
Umění a humanitní vědy	3,3	2,5	3,1	1,5	1,9
Společenské vědy	3,4	2,4	3,1	1,6	1,8
Obchod, administr., právo, služby	2,8	2,5	3,2	1,7	2,0
Biologické a environmentální vědy	3,2	2,1	2,7	1,6	2,0
Matematika a vědy o neživé přírodě	3,2	2,0	3,0	1,6	1,9
Technika, výroba a staveb., ICT	3,2	2,3	3,1	1,6	2,2
Zemědělství, lesnictví	3,1	2,4	2,5	1,8	2,2
Zdravotnictví	3,3	2,4	3,2	1,9	2,1
Doba od absolvování					
1 rok od absolvování	3,1	2,3	3,0	1,6	2,0
2-3 roky od absolvování	3,2	2,3	3,0	1,7	1,9
4-5 let od absolvování	3,2	2,4	3,0	1,7	2,0
Věk v době absolvování					
Méně než 30 let	3,2	2,1	2,8	1,5	1,9
30-35 let	3,2	2,3	3,0	1,6	2,1
Více než 35 let	3,2	2,6	3,2	1,7	1,9

Zdroj: Absolvent 2018. Barevná škála od zelené pro největší přínos do červené pro nejmenší.

3. Sektor zaměstnání absolventů

Zhruba dvě třetiny absolventů doktorského studia pracují v prvních letech po absolvování ve veřejném sektoru (Graf 3). Tento podíl mírně klesá s dobou uplynulou od absolvování, kdy se část absolventů odklání od akademického světa. Volba sektoru, do kterého absolventi za práci zamíří, se velmi liší mezi jednotlivými absolvovanými obory. Zatímco mezi absolventy lékařských, přírodovědných, humanitních, a pedagogických oborů činí zastoupení soukromého sektoru pouze 19–27 %, u obchodních a právních oborů je to téměř polovina a mezi techniky dokonce 57 %. Genderová struktura oborů Ph.D. studia je hlavním důvodem mírně častějšího zastoupení žen-absolventek ve veřejném sektoru.

Graf 3: Sektor zaměstnání absolventů Ph.D.

Zdroj: Absolvent 2018

Absolventy doktorského studia dále sledujeme podle toho, v jakém pracují odvětví české ekonomiky (dle klasifikace NACE) v časovém úseku do 10 a nad 11 let od absolvování studia. Srovnávána jsou dvě pětiletá období (2011–2015 a 2016–2020). Je však třeba brát v potaz, že srovnáním skupin absolventů s různým odstupem od dokončení studia jsou srovnávány i různé ročníky absolventů,

kteře mohly mít v jednotlivých letech odlišnou oborovou strukturu. Pracovní uplatnění absolventů doktorského studia je dále porovnáváno s uplatněním magistrů.

Magisterští absolventi se nejčastěji uplatňovali v devíti odvětvích české ekonomiky⁶ (Tabulka 7), které dohromady zaměstnávaly celkem 87 % z nich. Nejvíce magisterských absolventů pracovalo v odvětví vzdělávání, ve kterém byl jejich podíl v obou sledovaných obdobích o něco větší v období nad 11 let od momentu absolvování studia. Dalšími velkými sektory z hlediska zaměstnanosti magisterských absolventů byly zpracovatelský průmysl, profesní, vědecké a technické činnosti a veřejná správa a obrana. V časovém srovnání se oproti prvnímu sledovanému období výrazněji zmenšil podíl magisterských absolventů pracujících v sektoru vzdělávání (o 2 p.b.), v dalších sektorech rozdíl nepřesáhl 1 p.b.

Tabulka 7: Podíly absolventů magisterského studia ve vybraných odvětvích ekonomiky (NACE)

NACE / let od absolvování	Absolventi Mgr								
	2011-2015			2016-2020			rozdíl 2016-2020 oproti 2011-2015 (v p.b.)		
	do 10 let	nad 11 let	Celkem	do 10 let	nad 11 let	Celkem	do 10 let	nad 11 let	Celkem
Zpracovatelský průmysl	15%	13%	14%	15%	14%	14%	0%	1%	1%
Stavebnictví	4%	4%	4%	4%	4%	4%	0%	0%	0%
Velko/maloobchod	5%	7%	6%	6%	6%	6%	1%	0%	0%
ICT	9%	7%	7%	10%	7%	8%	1%	0%	1%
Peněžnictví, pojišťovnictví	6%	5%	5%	4%	4%	4%	-1%	0%	-1%
Profesní, věd., tech. činnosti	13%	12%	13%	14%	13%	13%	1%	0%	0%
Veřejná správa a obrana	11%	10%	10%	11%	11%	11%	1%	0%	0%
Vzdělávání	16%	20%	19%	13%	18%	17%	-3%	-2%	-2%
Zdrav. a soc. péče	10%	8%	9%	10%	9%	9%	1%	1%	1%
Celkem	88%	87%	87%	88%	86%	87%	0%	-1%	0%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Doktorských absolventů pracovalo celkově ve vybraných odvětvích 94 % v období 2011–2015, resp. 91 % v letech 2016–2020 (viz Tabulka 8). Pokles o 3 p.b. ve druhém období může znamenat, že doktorští absolventi postupně rozšiřovali svou specializaci a nacházeli uplatnění i v jiných sektorech ekonomiky. Oproti magisterským absolventům se Ph.D. absolventi koncentrovali především do tří odvětví: profesní, vědecké a technické činnosti, vzdělávání a zdravotní a sociální péče. Zvláště sektor vzdělávání má dominantní úlohu, což lze pravděpodobně přisuzovat velkému zastoupení postdoktorských pedagogických pozic na vzdělávacích institucích.

Absolventi Ph.D. s odstupem od dokončení studia nad 11 let byli v letech 2011–2015 v odvětví vzdělávání zastoupeni méně než ti do 10 let od absolvování. To například indikuje, že absolventi Ph.D. po delší době od dokončení studia ztrácejí zájem o práci ve vzdělávacím sektoru. Opačný trend lze pozorovat v zastoupení absolventů Ph.D. pracujících v odvětví zdravotní a sociální péče, kde je podíl tohoto odvětví mezi pracujícími absolventy nad 11 let od dokončení Ph.D. studia větší než u absolventů do 10 let od absolvování, avšak důvodem je zde především celkový pokles podílu absolventů se vzděláním na úrovni Ph.D. v sektoru zdravotní a sociální péče. To lze, na rozdíl od situace v sektoru vzdělávání⁷, dokumentovat i klesajícím podílem doktorských absolventů oboru zdravotní a sociální péče na celkovém počtu absolventů doktorského studia. Při pohledu na vývoj struktury zaměstnanosti absolventů Ph.D. mezi obdobími 2011-15 a 2016-20 stojí, mimo již

⁶ Vybrány sektory s alespoň 5% podílem.

⁷ Doktorští absolventi pracující v sektoru vzdělávání jako vysokoškolští učitelé obvykle nevystudovali obor vzdělávání, ale obor, který posléze vyučují.

uvedeného poklesu podílu Ph.D. absolventů působících v odvětví zdravotní a sociální péče o 5 p.b., za zmínku také celkový nárůst podílu absolventů pracujících v sektoru zpracovatelského průmyslu (o 3 p.b.) a v profesních, vědeckých a technických činnostech (o 4 p.b.). Je zřejmé, že se kvalifikační náročnost pracovních míst v těchto sektorech zvyšuje.

Tabulka 8: Struktura zaměstnanosti absolventů magisterského studia podle sektoru NACE

NACE / let od absolvování	Absolventi PhD								
	2011-2015			2016-2020			rozdíl 2016-2020 oproti 2011-2015 (v p.b.)		
	do 10 let	nad 11 let	Celkem	do 10 let	nad 11 let	Celkem	do 10 let	nad 11 let	Celkem
Zpracovatelský průmysl	5%	4%	4%	8%	7%	7%	3%	3%	3%
Stavebnictví	1%	2%	1%	1%	1%	1%	0%	-1%	0%
Velko/maloobchod	4%	6%	5%	2%	3%	3%	-1%	-3%	-2%
ICT	5%	6%	5%	4%	3%	3%	-1%	-2%	-2%
Peněžnictví, pojišťovnictví	2%	3%	2%	1%	2%	2%	0%	-1%	-1%
Profesní, věd., tech. činnosti	18%	16%	17%	22%	21%	21%	3%	5%	4%
Veřejná správa a obrana	5%	5%	5%	7%	5%	6%	2%	0%	1%
Vzdělávání	43%	36%	39%	42%	36%	38%	-1%	-1%	-1%
Zdrav. a soc. péče	13%	16%	15%	7%	12%	10%	-6%	-5%	-5%
Celkem	95%	93%	94%	94%	89%	91%	-2%	-4%	-3%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Na doktorské absolventy se podíváme také z hlediska zastoupení pracujících mužů a žen v jednotlivých sektorech, ač zde nebudeme kvůli omezením datového souboru brát v potaz dobu uplynulou od dokončení studia. Výraznější nepoměr k období 2011–2015 nalezneme v sektoru profesní, vědecké a technické činnosti, kde nachází uplatnění 21 % mužů avšak jen 13 % žen s doktorským vzděláním. Ženy se naopak výrazně více uplatňovaly v sektoru vzdělávání. Rovněž dodejme, že muži se celkově ve vybraných sektorech v tomto období uplatňovali více než ženy (94 % vs. 90 %).

V období 2016–2020 již sektor profesních a vědeckých činností zaměstnával téměř shodný podíl mužů a žen, což bylo dáno nárůstem podílu žen, zatímco muži zůstali na hodnotě z předchozího období. Téměř se vyrovnaly také podíly mužů a žen v sektoru vzdělávání následkem výraznějšího poklesu podílu žen a mírného nárůstu podílu mužů pracujících v tomto sektoru. Oproti předchozímu období se vyrovnal také celkový podíl absolventů a absolventek Ph.D. pracujících ve vybraných sektorech. Lze také vidět, že výrazný pokles podílu absolventů v sektoru zdravotní a sociální péče se týkal výrazněji mužů než žen.

Vzhledem k oborové struktuře absolventů z let 2016–2020 lze odhadovat, že i v následujících letech absolventky Ph.D. budou ve zdravotnictví a sociální péči pracovat častěji než muži, stejně jako například mužští absolventi Ph.D. v sektoru ICT.

Tabulka 9: Struktura zaměstnanosti absolventů DS - podle gender a podle sektoru NACE

NACE / průměr za období	Absolventi a absolventky PhD					
	2011-2015		2016-2020		rozdíl 2016-2020 oproti 2011-2015 (v p.b.)	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Zpracovatelský průmysl	5%	3%	9%	4%	3%	1%
Stavebnictví	1%	1%	1%	0%	0%	0%
Velko/maloobchod	4%	5%	3%	3%	-1%	-2%
ICT	7%	3%	5%	1%	-2%	-2%
Peněžnictví, pojišťovnictví	4%	1%	2%	1%	-2%	1%
Profesní, věd., tech. činnosti	21%	13%	22%	21%	0%	8%
Veřejná správa a obrana	5%	3%	6%	5%	1%	3%
Vzdělávání	35%	46%	37%	40%	2%	-5%
Zdrav. a soc. péče	12%	16%	7%	14%	-4%	-2%
Celkem	94%	90%	91%	91%	-3%	1%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

4. Profesní uplatnění

Dále jsou absolventi magisterského a doktorského studia sledováni podle vykonávané profese (na základě klasifikace ISCO). Absolventi magisterského studia byli ve sledovaných obdobích koncentrováni v pěti nejvíce kvalifikovaných profesních skupinách. Téměř dvě třetiny z nich pracovaly jako specialisté (součet podskupin specialistů). V období do 10 let od absolvování pracovalo 21 % magisterských absolventů jako odborní a techničtí pracovníci, avšak u absolventů s delším časovým odstupem od dokončení studia byl tento podíl menší. Pravděpodobně se absolventi s delší pracovní praxí posunovali do vyšších kvalifikačních stupňů specialistů či řídicích pozic. Efekt delší praxe (ale také věku), resp. délky uplynulého času od absolvování, byl znatelný u řídicích pracovníků, kde absolventi nad 11 let od dokončení studia zastávali tuto profesi v obou sledovaných obdobích výrazně častěji.

Ze srovnání období 2016–2020 a 2011–2015 vyplývá snižující se podíl magisterských absolventů zastávajících řídicí profese a zvyšující se podíl v profesích specialistů. Naznačuje to, že se magistři v posledním období spíše než do řídicích pozic profesně posouvají do profesí specialistů, nebo na tyto pozice přímo nastupují. To odpovídá obecnějšímu trendu v celé ekonomice, kdy podíl specialistů na zaměstnanosti dlouhodobě roste, zatímco podíl řídicích pracovníků od roku 2016 klesá.

Tabulka 10: Profesní uplatnění (klasifikace ISCO) absolventů magisterského studia

ISCO / let od absolvování	Absolventi Mgr						rozdíl 2016-2020 oproti 2011-2015 (v p.b.)		
	2011-2015			2016-2020			do 10 let	nad 11 let	Celkem
	do 10 let	nad 11 let	Celkem	do 10 let	nad 11 let	Celkem			
Zákonodárci a řídicí pracovníci	8%	17%	15%	7%	15%	12%	-2%	-3%	-2%
Specialisté v oblasti vědy a techniky	12%	10%	11%	14%	12%	12%	2%	2%	2%
Specialisté v oblasti zdravotnictví	7%	8%	8%	7%	8%	8%	0%	0%	0%
Specialisté v oblasti výchovy a vzdělávání	14%	17%	16%	12%	16%	15%	-2%	-1%	-1%
Specialisté v obchodní a veřejné sféře	10%	8%	9%	11%	9%	9%	1%	0%	1%
Specialisté v oblasti ICT	7%	4%	5%	7%	5%	6%	1%	1%	1%
Specialisté v oblasti právní, sociální a kulturní	8%	8%	8%	9%	9%	9%	0%	1%	1%
Odborní a techničtí pracovníci	21%	17%	19%	21%	16%	17%	-1%	-2%	-1%
Úředníci	6%	4%	5%	7%	4%	5%	0%	1%	0%
Pracovníci ve službách	3%	3%	3%	3%	4%	4%	0%	0%	0%
Celkem	97%	97%	97%	98%	97%	97%	0%	-1%	0%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Absolventi Ph.D. byli v prvních pěti profesních skupinách zaměstnáni téměř ze 100 %. Oproti magisterským absolventům jsou výrazně více zaměstnáváni jako specialisté (především v oblasti výchovy a vzdělávání) a v podobné míře jako magisterští absolventi pracují jako řídicí pracovníci. Ze srovnání období 2016–2020 a 2011–2015 lze sledovat nárůst podílu absolventů Ph.D. především v profesi specialistů v oblasti vědy a techniky, u kterých ale rovněž dochází v obou obdobích k poklesu podílu v období nad 11 let od dostudování.

V souladu s vývojem v sektorové struktuře poklesl podíl specialistů ve vzdělávání, v období 2016–2020 pak podstatně narostl rozdíl mezi absolventy do 10 a nad 11 let od dokončení studia, což může indikovat zintenzivnění trendu opouštění pedagogických pozic v delším horizontu po absolvování. Vzhledem k tomu, že jsou specialisté v oblasti výchovy a vzdělávání na úrovni absolventů Ph.D. z výrazné většiny tvořeni učiteli na VŠ/VOŠ, lze takový trend do jisté míry vztáhnout obecněji na odchody doktorských absolventů z pedagogických pozic v akademickém prostředí. Avšak část „odchodů“ absolventů v období nad 11 let od dostudování může být, stejně jako v případě specialistů

v oblasti vědy a techniky, vysvětlena přechodem na řídicí pozice. Nejvýraznější pokles (7 p.b.) zaznamenali specialisté v oblasti zdravotnictví, což lze přisuzovat klesajícímu podílu doktorských absolventů v tomu odpovídající oborové skupině doktorských programů.

Srovnáváme-li strukturu zaměstnanosti absolventů doktorského studia v obou po sobě následujících pětiletých obdobích, je patrné, že podíl specialistů se mezi pracujícími absolventy v posledním období o něco snížil. Zároveň se zvýšil podíl absolventů Ph.D. na řídicích postech, který narostl o 1 p.b., i přes již zmíněný obecný klesající trend řídicích pracovních míst. Je však třeba zdůraznit, že tento pokles je výrazný zejména u absolventů do 10 let od završení studia. Důvodem může být to, že zmíněný trend se více dotýká absolventů s kratší praxí, nebo to může být dáno například zvyšováním požadavků na řídicí pracovní místa.

Tabulka 11: Profesní uplatnění (klasifikace ISCO) absolventů doktorského studia

ISCO / let od absolvování	Absolventi PhD								
	2011-2015			2016-2020			rozdíl 2016-2020 oproti 2011-2015 (v p.b.)		
	do 10 let	nad 11 let	Celkem	do 10 let	nad 11 let	Celkem	do 10 let	nad 11 let	Celkem
Zákonodárci a řídicí pracovníci	11%	12%	11%	7%	16%	12%	-4%	4%	1%
Specialisté v oblasti vědy a techniky	17%	13%	15%	23%	17%	19%	6%	3%	4%
Specialisté v oblasti zdravotnictví	14%	15%	15%	5%	9%	8%	-9%	-6%	-7%
Specialisté v oblasti výchovy a vzdělávání	36%	34%	35%	39%	30%	34%	3%	-4%	-1%
Specialisté v obchodní a veřejné sféře	2%	3%	3%	3%	5%	4%	1%	2%	2%
Specialisté v oblasti ICT	4%	4%	4%	4%	4%	4%	0%	0%	0%
Specialisté v oblasti právní, sociální a kulturní	8%	12%	10%	11%	11%	11%	3%	-1%	1%
Odborní a techničtí pracovníci	7%	4%	5%	6%	5%	5%	-1%	1%	0%
Úředníci	0%	1%	1%	1%	2%	2%	1%	1%	1%
Pracovníci ve službách	1%	1%	1%	0%	1%	1%	-1%	1%	0%
Celkem	100%	99%	100%	99%	99%	99%	-1%	0%	-1%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Dále budou zhodnoceny rozdíly mezi absolventy a absolventkami Ph.D. v období 2011–2015 a 2016–2020. V prvním období mužští absolventi Ph.D. o něco častěji než ženy směřovali do řídicích pozic a pozic specialistů, absolventky o něco častěji pracovaly jako úřednice nebo pracovníce ve službách (tedy pod úrovní své kvalifikace). Ve druhém období podstatně narostl podíl mužů a klesl podíl žen na řídicích postech, čímž se zvětšil rozdíl mezi oběma pohlavími v této profesní skupině. Ženy však ve druhém období častěji pracovaly jako specialistky, jejich podíl narostl především v podskupině specialistů v oblasti vědy a techniky. Naopak podíl žen nezanedbatelně poklesl v podskupině specialistů v oblasti výchovy a vzdělávání, čímž se téměř vyrovnaly podíly mužů a žen v této profesní skupině.

Ačkoli ženy ve druhém období o něco častěji než muži směřovaly do profesní skupiny specialistů, která má vysokou kvalifikační náročnost, zvýšil se zároveň jejich podíl v profesní skupině odborní a techničtí pracovníci, která má naopak kvalifikační úroveň pod úrovní absolventa Ph.D.

Tabulka 12: Profesní uplatnění (klasifikace ISCO) absolventů doktorského studia – dle gender

Absolventi a absolventky PhD						
ISCO / průměr za období	2011-2015		2016-2020		rozdíl 2016-2020 oproti 2011-2015 (v p.b.)	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Zákonodárci a řídící pracovníci	11%	10%	15%	7%	4%	-3%
Specialisté v oblasti vědy a techniky	18%	6%	20%	17%	3%	11%
Specialisté v oblasti zdravotnictví	12%	15%	6%	10%	-6%	-5%
Specialisté v oblasti výchovy a vzdělávání	32%	42%	33%	35%	1%	-7%
Specialisté v obchodní a veřejné sféře	4%	3%	4%	6%	0%	3%
Specialisté v oblasti ICT	6%	1%	6%	1%	-1%	0%
Specialisté v oblasti právní, sociální a kulturní	11%	14%	10%	13%	-1%	-1%
Odborní a techničtí pracovníci	5%	5%	4%	7%	-1%	2%
Úředníci	1%	2%	1%	2%	0%	0%
Pracovníci ve službách	1%	2%	0%	2%	-1%	0%
Celkem	100%	100%	99%	99%	0%	-1%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Data VŠPS umožňují také odhadnout **profesní mobilitu absolventů a absolventek** v závislosti na časovém odstupu od dokončení studia. Nejprve se podíváme na **magisterské absolventy** (Tabulka 13).

V období do 10 let od dokončení studia pracují muži častěji na řídicích pozicích než ženy. Na pozicích specialistů pracují v souhrnu muži a ženy ve stejné míře, ale koncentrují se v jiných podskupinách: muži výrazně častěji pracují jako specialisté v oblasti vědy a techniky a v oblasti ICT, ženy pak jako specialistky v oblasti zdravotnictví a v oblasti výchovy a vzdělávání.

Podíly mužů a žen pracujících jako odborní a techničtí pracovníci jsou vyrovnané. Ženy pak častěji pracují v úřednických profesích.

Pokud uděláme srovnání s absolventy, kteří mají přes 11 let od svého absolvování, vidíme, že muži podstatně častěji než ženy přecházeli ve vyšším věku do pozic řídicích pracovníků a rozdíl mezi podíly mužů a žen na řídicích postech se tak podstatně prohloubil. Ženy namísto toho podstatněji než muži přestupovaly z nižších profesních skupin do profesí specialistů, což spolu s odchody části mužů specialistů do řídicích pozic způsobilo, že ženy se mezi specialisty uplatňují častěji než muži. Nutno ale podotknout, že se ženy přesunovaly nerovnoměrně a to pouze do skupiny specialistek v oblasti výchovy a vzdělávání.

Tabulka 13: Podíly absolventů a absolventek Mgr v profesích v závislosti na časovém odstupu od dokončení studia

ISCO / let od absolvování	Absolventi a absolventky Mgr					
	do 10 let		nad 11 let		rozdíl mezi absolventy nad 11 a do 10 let od absolvování	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Zákonodárci a řídicí pracovníci	9%	5%	21%	9%	11%	4%
Specialisté v oblasti vědy a techniky	18%	8%	16%	5%	-3%	-2%
Specialisté v oblasti zdravotnictví	4%	10%	6%	11%	1%	0%
Specialisté v oblasti výchovy a vzdělávání	7%	19%	7%	29%	0%	10%
Specialisté v obchodní a veřejné sféře	9%	12%	8%	9%	-1%	-3%
Specialisté v oblasti ICT	13%	1%	8%	1%	-5%	0%
Specialisté v oblasti právní, sociální a kulturní	8%	9%	7%	10%	0%	0%
Odborní a techničtí pracovníci	21%	21%	18%	14%	-3%	-6%
Úředníci	3%	10%	2%	7%	-1%	-3%
Pracovníci ve službách	3%	3%	4%	3%	0%	0%
Celkem	97%	99%	96%	99%	-1%	0%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Co se týče **absolventů Ph.D.** (viz Tabulka 14) v období do 10 let po získání doktorského titulu pracují muži a ženy v téměř shodné míře jako řídicí pracovníci, muži výrazně častěji pracují jako specialisté a ženy jako odborné a technické pracovnice. Avšak v období nad 11 let od dokončení studia dochází k podstatným změnám. Předně zatímco žen na řídicích pozicích zůstává stejný podíl, mužské zastoupení výrazně narůstá. Zároveň dochází k výraznému umenšení podílu mužů mezi specialisty, především v podskupině specialistů v oblasti výchovy a vzdělávání. Do velké míry tedy dochází mezi absolventy k přesunu z profesní skupiny specialistů na řídicí pozice.

U žen do jisté míry dochází také ke vzestupné mobilitě, a to z profesní skupiny odborných a technických pracovnic na pracovní pozice specialistů. Zároveň ale část žen čelí sestupné mobilitě, kdy se posunují do nižších kvalifikačních skupin úřednic a pracovnic ve službách. Podíl žen v řídicích pozicích přitom zůstává stejný, čímž vzniká mezeru mezi zastoupením obou pohlaví v neprospěch žen. Částečně lze tyto rozdíly vysvětlit rozdílnými kariérními drahami mužů a žen, kdy část žen odchodem na mateřskou dovolenou narušuje svou kariérní dráhu a při návratu pro ně může být složitější dostat se do vedoucích pozic, muži naopak mohou lépe využít svou praxi kontinuálním kariérním postupem.

Tabulka 14: Podíly absolventů a absolventek Ph.D. v profesích v závislosti na časovém odstupu od dokončení studia

ISCO / let od absolvování	Absolventi a absolventky Ph.D					
	do 10 let		nad 11 let		rozdíl mezi absolventy nad 11 a do 10 let od absolvování	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Zákonodárci a řídící pracovníci	8%	9%	18%	9%	10%	0%
Specialisté v oblasti vědy a techniky	22%	20%	19%	10%	-3%	-10%
Specialisté v oblasti zdravotnictví	8%	8%	9%	14%	2%	6%
Specialisté v oblasti výchovy a vzdělávání	40%	34%	28%	39%	-12%	4%
Specialisté v obchodní a veřejné sféře	3%	2%	3%	7%	0%	5%
Specialisté v oblasti ICT	6%	1%	6%	0%	0%	-1%
Specialisté v oblasti právní, sociální a kulturní	9%	13%	11%	11%	3%	-1%
Odborní a techničtí pracovníci	3%	11%	4%	5%	1%	-7%
Úředníci	1%	1%	1%	3%	0%	2%
Pracovníci ve službách	0%	1%	0%	3%	0%	3%
Celkem	100%	99%	99%	100%	-1%	1%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

V rámci profesní skupiny odborní a techničtí pracovníci při pohledu na detailnější dvoumístnou úroveň ISCO žádné zásadní rozdíly mezi absolventy magisterského a doktorského studia nenajdeme. Absolventi obou stupňů se koncentrují především ve skupině odborných pracovníků v obchodní a veřejné sféře a technických a odborných pracovníků v oblasti vědy a techniky. Bližší pohled z hlediska odlišných období absolvování či pohlaví není kvůli omezením datového souboru VŠPS možný.

Tabulka 15: Podíly absolventů magisterského a doktorského studia ve skupině odborných pracovníků (ISCO 3)

	Absolventi Mgr	Absolventi Ph.D
Techničtí a odborní pracovníci v oblasti vědy a techniky	25%	29%
Odborní pracovníci v oblasti zdravotnictví	4%	11%
Odborní pracovníci v obchodní a veřejné sféře	53%	50%
Odborní pracovníci v oblasti práva, kultury a sportu	7%	5%
Technici v oblasti ICT	10%	5%
Celkem	100%	100%

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Také **data ze šetření Absolvent 2018** ukazují, že mezi profesemi čerstvých absolventů doktorského studia zcela dominuje třída Specialisté se zastoupením bezmála 80 % (Tabulka 16). Mezi nimi je převaha specialistů ve vědě a technice a ve vzdělávání (díky učitelům na vysokých školách). Také absolventi magisterských studií se převážně uplatňují jako specialisté, ale jen v 60 %. Častěji než Ph.D. absolventy je nalezneme především v méně kvalifikovaných profesních třídách technických a odborných pracovníků a úředníků, ale také mezi manažery. Rozdíl v profesním uplatnění Mgr. a Ph.D. absolventů je poměrně velký také v zastoupení jednotlivých podskupin třídy Specialistů.

Tabulka 16: Profesní struktura absolventů Ph.D. ve srovnání s absolventy Mgr.

Profese (ISCO)	Absolventi Ph.D. 1 rok po absolvování	Absolventi Mgr. 1–5 let po absolvování
1 Zákodárci a řídicí pracovníci	9%	12%
21 Specialisté v oblasti vědy a techniky	24%	13%
22 Specialisté v oblasti zdravotnictví	9%	8%
23 Specialisté v oblasti výchovy a vzdělávání	29%	10%
<i>Z toho 231 Učitelé na VŠ a VOŠ</i>	<i>21%</i>	<i>0%</i>
24 Specialisté v obchodní sféře a veřejné správě	3%	11%
25 Specialisté v oblasti IT	4%	8%
26 Specialisté v oblasti právní, sociální, společenskovední, kultur. apod.	11%	8%
3 Techničtí a odborní pracovníci	7%	17%
4 Úředníci	3%	8%
Ostatní (5 až 9)	2%	4%
Celkem	100%	100%

Zdroj: Absolvent 2018

Následující část přibližuje **profesní uplatnění** mezi magisterskými a doktorskými absolventy **v jednotlivých oborových skupinách**. Porovnání budou absolventi do 10 let od absolvování studia a nad 11 let od absolvování.

Mezi magisterskými a doktorskými absolventy do 10 let od absolvování oborové skupiny zdravotní a sociální péče se vyskytoval největší podíl specialistů ze všech oborových skupin. Za zmínku stojí také 17 % magisterských absolventů pracujících v profesi odborných a technických pracovníků.

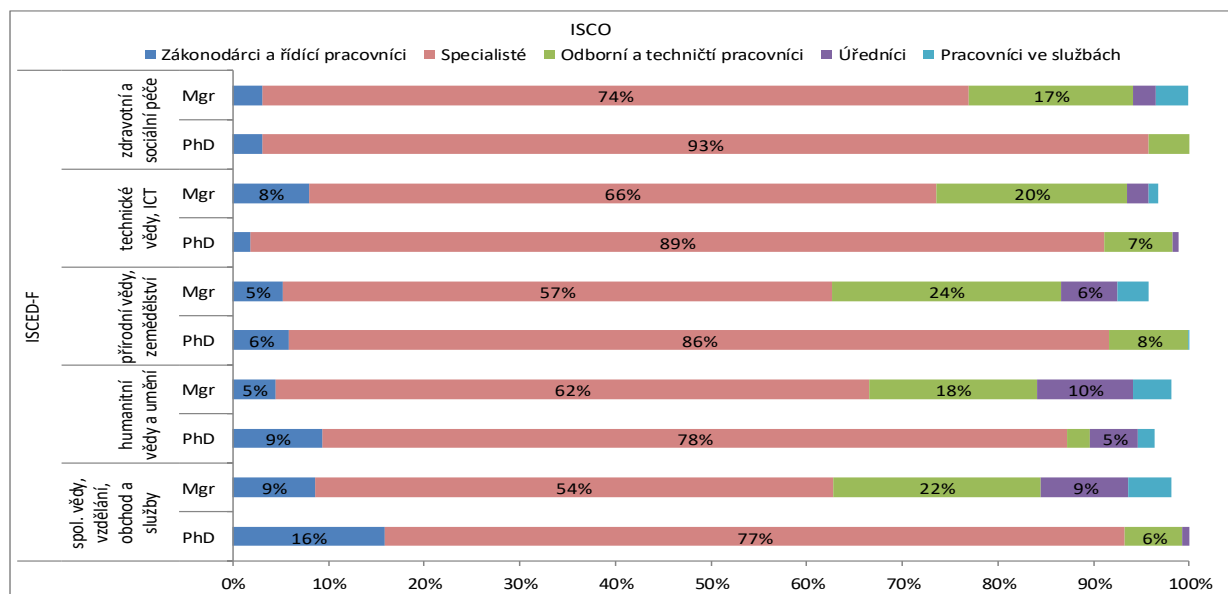
V oborové skupině technických věd a ICT nalezneme mezi magisterskými absolventy vedle specialistů poměrně velké podíly řídicích pracovníků a pracovníků na odborných a technických pozicích. Mezi doktorskými absolventy dominovali s 89 % specialisté.

Magisterští absolventi oborové skupiny přírodních věd a zemědělství pracovali z necelých dvou třetin jako specialisté, čtvrtina jako odborní pracovníci a 5 %, resp. 6 % připadalo na řídicí pracovníky a úředníky. Mezi doktorskými absolventy těchto disciplin dominovali specialisté, zatímco podíl řídicích pracovníků byl srovnatelný s magisterským stupněm, odborných a technických pracovníků bylo podstatně méně, úředníci pak mezi těmito absolventy nebyli zastoupeni vůbec.

Magisterští absolventi oborové skupiny humanitní vědy a umění z necelých dvou třetin tvořili specialisté, z pětiny odborní a techničtí pracovníci, 10 % připadlo na úředníky a 5 % na řídicí pracovníky. U doktorských absolventů byl podíl specialistů relativně nízký: 78 %. Naopak relativně vysoký byl podíl řídicích pracovníků (9 %) a úředníků (5 %).

Mezi magisterskými a doktorskými absolventy společenských věd, vzdělání, obchodu a služeb byl nejvyšší podíl řídicích pracovníků. Mezi magisterskými absolventy pracovalo ve srovnání s ostatními skupinami nejméně specialistů, ale vedle řídicích pracovníků byli výrazně zastoupeni také odborní a techničtí pracovníci a úředníci. Absolventi Ph.D. byli zastoupeni ze 16 % řídicími pracovníky a ze 77 % specialisty, 6 % připadlo na odborné a technické pracovníky.

Graf 4: Zastoupení profesí (ISCO) mezi magisterskými a doktorskými absolventy oborových skupin; do 10 let od dokončení studia

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

S větším odstupem od absolvování (11 a více let od dokončení studia) se napříč oborovými skupinami zvyšoval podíl absolventů na řídicích pozicích. Mimo to ale zůstala struktura absolventů jednotlivých oborových skupin v zásadě podobná. Doktorští absolventi pracovali především jako specialisté, magisterští absolventi rovněž pracovali převážně jako specialisté, ale ve větší míře než doktorští absolventi také jako odborní pracovníci či úředníci, což jsou profesní skupiny s menší kvalifikační náročností.

Při srovnání absolventů nad 11 let od absolvování oproti absolventům, kteří mají do 10 let od dokončení studia, je patrný přechod části absolventů z pozic specialistů do řídicích pozic. Zaznamenat lze také přesun z profese odborných a technických pracovníků do profese specialistů a v některých případech pravděpodobně i na místa řídicích pracovníků.

Mezi magisterskými absolventy oborové skupiny zdravotní a sociální péče s delší praxí (11 a více let od dokončení studia) byl podíl specialistů o 11 p.b. větší než u absolventů s kratší praxí (do 10 let od získání titulu), a to na úkor odborných a technických pracovníků. U doktorských absolventů stejného oboru byl podíl řídicích pracovníků o 6 p.b. větší.

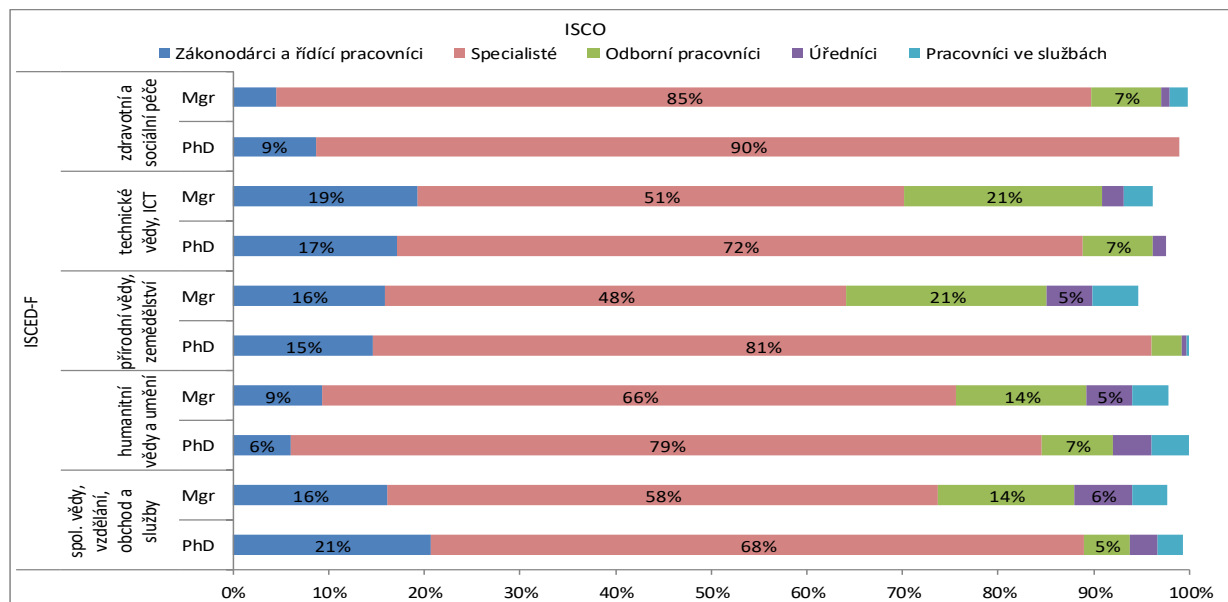
Výrazně odlišné bylo profesní směřování absolventů technických věd a ICT. Jak u magisterských tak doktorských absolventů s delší praxí byli podstatně méně zastoupeni specialisté (o 15 až 18 p.b.), kteří v nezanedbatelné míře pravděpodobně přecházeli do řídicích pozic. Mezi magisterskými a doktorskými absolventy přírodních věd a zemědělství s delší praxí byli v porovnání s pracovníky s kratší praxí o 11, resp. 9 p.b. více zastoupeni řídicí pracovníci.

Mezi magisterskými absolventy humanitních věd a umění mírně narostl podíl řídicích pracovníků (o 5 p.b.) a specialistů (o 4 p.b.), poklesl podíl odborných a technických pracovníků a úředníků. Doktorští absolventi této oborové skupiny jako jediní zaznamenali po období delší praxe menší podíl řídicích pracovníků (o 3 p.b.) a větší podíl odborných a technických pracovníků (o 5 p.b.), což může být alespoň zčásti dáno větším podílem žen v této skupině.

Magisterští absolventi společenských věd, vzdělání, obchodu a služeb měli oproti absolventům do 10 let od dokončení studia o 8 p.b. větší zastoupení řídicích pracovníků, o něco větší byl podíl specialistů

a menší naopak zastoupení odborných a technických pracovníků a úředníků. U doktorských absolventů této oborové skupiny byl po delší praxi podíl řídicích pracovníků o 5 p.b. vyšší, ale zároveň byl nižší podíl specialistů o 9 p.b., dále byly o 2 resp. 3 p.b. větší podíly úředníků a pracovníků ve službách, což pravděpodobně souvisí s tím, že se tato skupina vyznačuje vysokým podílem žen, přičemž ty častěji než muži pracují v servisních či úřednických pozicích.

Graf 5: Zastoupení profesí (ISCO) mezi magisterskými a doktorskými absolventy oborových skupin; 11 a více let od dokončení studia

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Bližší pohled na rozdíly v uplatnění čerstvých absolventů Ph.D. a Mgr. nabízí na základě výsledků šetření Absolvent 2018

Tabulka 17 s nejčastějšími profesemi na podrobnější úrovni trojmístného ISCO v oborovém členění. Nejvýraznějším specifikem doktorských absolventů je jejich časté uplatnění jako vysokoškolských učitelů, které se mezi magisterskými absolventy prakticky nevyskytuje.⁸ Díky tomu je profesní struktura magisterských absolventů ve všech oborech více fragmentovaná než u doktorských absolventů.

Odhlédneme-li od učitelů na VŠ, pak je zřejmé, že se Ph.D. od Mgr. absolventů uplatněním příliš neliší v medicíně, kde v obou skupinách dominuje lékařská profese spolu s významným zastoupením ostatních specialistů ve zdravotnictví. Absolvované Ph.D. vzdělání v medicíně se tedy do uplatnění promítá jen velmi omezeně. Této situaci se blíží pedagogika, kde mnoho absolventů Ph.D. i Mgr. pracuje jako učitelé na středních školách a druhém stupni základních škol. Absolventi Ph.D. se však odlišují alespoň tím, že se téměř neobjevují v roli učitelů na prvním stupni ZŠ.

Nejsilnější diferenační vliv má dosažení doktorského vzdělání na uplatnění absolventů z oborů mimo-biologických přírodních věd a technických věd. Ph.D. absolventi těchto oborů na rozdíl od svých kolegů s magisterským titulem se silně koncentrují na pozicích vědeckotechnických specialistů.

⁸ V šetření Absolvent byli dotazováni pouze absolventi, kteří již nepokračovali v dalším studiu. Nezahrnuje tedy absolventy Mgr., kteří jsou studenty Ph.D., mezi nimiž bychom vysokoškolské učitele jistě našli.

Podobnost nebo odlišnost v profesní struktuře absolventů Ph.D. a Mgr. však nelze chápat jako absolutní měřítko efektivity doktorského vzdělávání: také pro lékařskou nebo učitelskou profesi nepochybně může být doktorské vzdělání přínosem.

Tabulka 17: Nejčastější profese (trojmístné ISCO) absolventů Ph.D. 1 rok po absolvování ve srovnání s absolventy Mgr. 1–5 let po absolvování

Vzdělávání a výchova	Ph.D.	Mgr.
Učitelé na VŠ a VOŠ	24%	0%
Učitelé na SŠ (kromě odborných předmětů), konzervatořích a na 2 stupni ZŠ	19%	18%
Ostatní specialisté v obl. výchovy a vzdělávání	19%	19%
Řídící pracovníci v obl. vzdělávání, zdravotnictví, v sociálních a jiných obl.	8%	2%
Učitelé odborných předmětů, praktického vyuč., lektori dalšího vzdělávání	6%	4%
Specialisté v obl. sociální, společenskovední, církevní a v příbuzných obl.	4%	5%
Učitelé na 1 stupni ZŠ a učitelé v obl. předškolní výchovy	1%	16%
Ostatní	19%	36%

Umění a humanitní vědy	Ph.D.	Mgr.
Učitelé na VŠ a VOŠ	23%	0%
Specialisté v obl. sociální, společenskovední, církevní a v příbuzných obl.	14%	3%
Spisovatelé, novináři a jazykovědci	11%	6%
Specialisté v knihovnách, archivech a v příbuzných obl.	10%	2%
Učitelé na SŠ (kromě odborných předmětů), konzervatořích a na 2 stupni ZŠ	8%	4%
Ostatní specialisté v obl. výchovy a vzdělávání	7%	7%
Odborní pracovníci v obl. umění a kultury, šéfkuchaři	3%	4%
Výkonní umělci a příbuzní specialisté	1%	9%
Architekti, specialisté v obl. územního plánování, návrháři a příb. pracovníci	1%	6%
Specialisté v obl. prodeje, nákupu, marketingu a styku s veřejností	0%	5%
Ostatní	23%	54%

Společenské vědy	Ph.D.	Mgr.
Učitelé na VŠ a VOŠ	26%	0%
Specialisté v obl. sociální, společenskovední, církevní a v příbuzných obl.	20%	8%
Řídící pracovníci v obl. správy podniku, administr. a podpůrných činností	13%	3%
Odborní administrativní pracovníci a asistenti	5%	7%
Řídící pracovníci v zemědělství, lesnictví, rybářství a v obl. životního prostředí	4%	0%
Specialisté v obl. financí	3%	6%
Odborní pracovníci v ekonomických a příbuzných oborech	2%	4%
Specialisté v obl. strategie a personálního řízení	1%	4%
Ostatní úředníci	1%	7%
Řídící pracovníci v obl. obchodu, marketingu, výzkumu, vývoje, apod.	0%	5%
Specialisté v obl. prodeje, nákupu, marketingu a styku s veřejností	0%	7%
Ostatní	24%	50%

Obchod, administr., právo, služby	Ph.D.	Mgr.
Učitelé na VŠ a VOŠ	22%	0%
Specialisté v obl. práva a příbuzných obl.	20%	11%
Ostatní specialisté v obl. výchovy a vzdělávání	6%	0%
Řídící pracovníci v obl. vzdělávání, zdravotnictví, v sociálních aj.	6%	1%
Specialisté v obl. strategie a personálního řízení	6%	2%
Úředníci pro zpracování číselných údajů	4%	4%
Specialisté v obl. informačních a komunikačních technologií	4%	1%
Řídící prac. v obl. správy podniku, administr. a podpůrných činností	3%	6%
Specialisté ve výrobě, stavebnictví a příbuzných oborech	3%	5%
Specialisté v obl. financí	3%	15%
Řídící pracovníci v obl. obchodu, marketingu, výzkumu, vývoje, apod.	0%	5%

Specialisté v obl. prodeje, nákupu, marketingu a styku s veřejností	0%	5%
Odborní pracovníci v ekonomických a příbuzných oborech	0%	5%
Ostatní	23%	39%

Biologické a environmentální vědy	Ph.D.	Mgr.
Učitelé na VŠ a VOŠ	24%	0%
Specialisté v biologických a příbuzných oborech	20%	17%
Specialisté v obl. vědy a techniky	14%	3%
Specialisté v obl. fyziky, chemie a v příbuzných oborech	13%	7%
Lékaři (kromě zubních lékařů)	4%	0%
Specialisté ve výrobě, stavebnictví a příbuzných oborech	2%	5%
Technici v biologických oborech a příbuzných obl.	1%	6%
Zdravotničtí a farmaceutičtí technici a laboranti	0%	4%
Ostatní	22%	57%

Matematika a vědy o neživé přírodě	Ph.D.	Mgr.
Specialisté v obl. fyziky, chemie a v příbuzných oborech	42%	9%
Učitelé na VŠ a VOŠ	22%	0%
Učitelé na SŠ (kromě odborných předmětů), konzervatořích a na 2 stupni ZŠ	6%	2%
Ostatní specialisté v obl. vědy a techniky	4%	1%
Specialisté v biologických a příbuzných oborech	4%	2%
Specialisté ve výrobě, stavebnictví a příbuzných oborech	4%	5%
Specialisté v obl. prodeje, nákupu, marketingu a styku s veřejností	4%	2%
Specialisté v obl. matematiky, statistiky a pojistné matematiky	2%	4%
Analytici a vývojáři softwaru a počítačových aplikací	1%	14%
Specialisté v obl. financí	0%	7%
Technici ve fyzikálních a průmyslových oborech	0%	6%
Odborní pracovníci v ekonomických a příbuzných oborech	0%	4%
Ostatní	11%	43%

Technika, výroba a staveb., ICT	Ph.D.	Mgr.
Specialisté v obl. fyziky, chemie a v příbuzných oborech	18%	1%
Učitelé na VŠ a VOŠ	17%	0%
Analytici a vývojáři softwaru a počítačových aplikací	12%	20%
Specialisté ve výrobě, stavebnictví a příbuzných oborech	10%	22%
Řídící pracovníci v obl. informačních a komunikačních technologií	8%	2%
Specialisté v obl. elektrotechniky, elektroniky a elektronických komunikací	4%	5%
Ostatní specialisté v obl. vědy a techniky	4%	2%
Technici ve fyzikálních a průmyslových oborech	2%	5%
Architekti, specialisté v obl. územního plánování, návrháři a příb. pracovníci	1%	6%
Ostatní	25%	36%

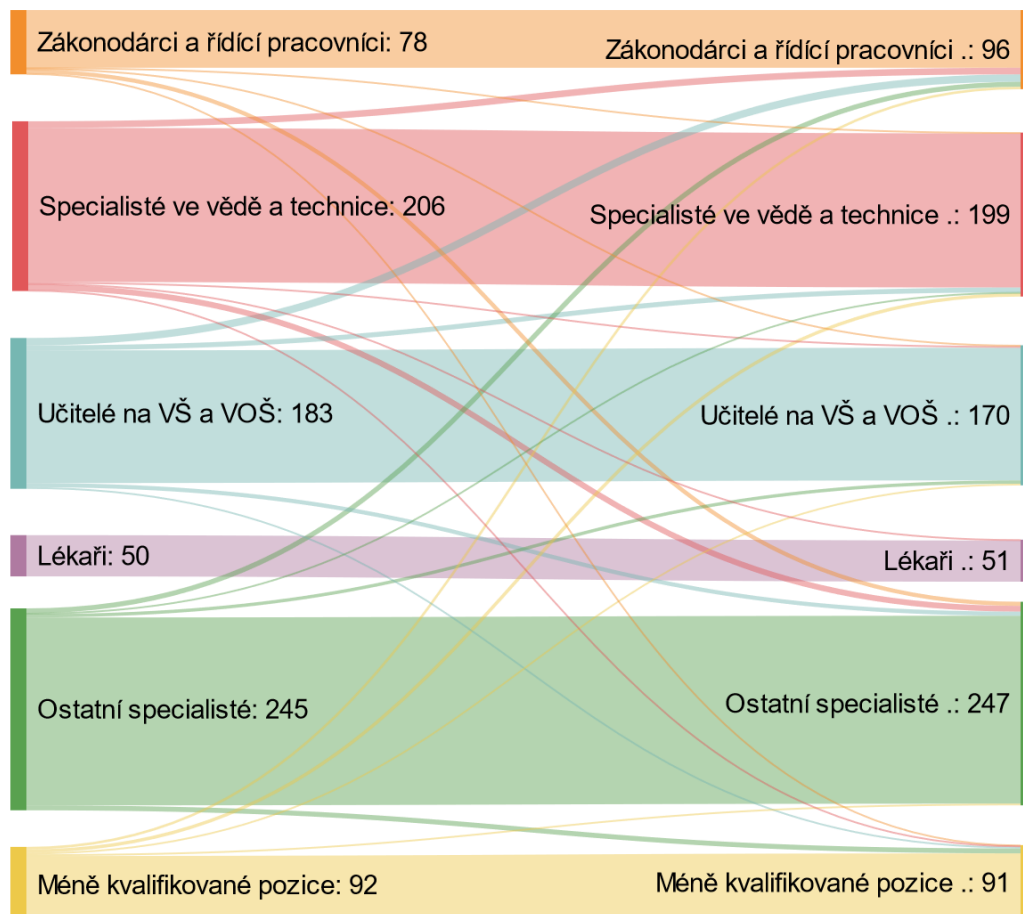
Zdravotnictví	Ph.D.	Mgr.
Lékaři (kromě zubních lékařů)	46%	39%
Učitelé na VŠ a VOŠ	17%	0%
Ostatní specialisté v obl. zdravotnictví	13%	28%
Specialisté v biologických a příbuzných oborech	6%	1%
Specialisté v obl. fyziky, chemie a v příbuzných oborech	4%	0%
Ostatní odborní pracovníci v obl. zdravotnictví	2%	5%
Ostatní	12%	27%

Zdroj: Absolvent 2018

Poznámka: Jen hlavní práce respondenta. Profese zobrazeny, pokud je hodnota nejméně 4 % u Ph.D. nebo Mgr. absolventů.
Řazeno podle Ph.D.

V šetření Absolvent 2018 byli respondenti dotazováni nejen na svou aktuální pracovní situaci, ale také na dobu jeden rok po absolvování. Profesionální mobilitu absolventů doktorského studia mezi obdobími jednoho roku po absolvování a okamžikem dotazování (1 až 5 let po absolvování) znázorňuje Graf 6. V prvních letech po absolvování malá, ale ne zcela zanedbatelná část čerstvých držitelů doktorského titulu opouští profese, kde se doktorské vzdělání dobře uplatňuje (specialistů ve vědě a technice a vysokoškolských učitelů). Většina z těchto lidí odchází do manažerských pozic, zatímco „sestup“ na méně kvalifikovaná místa (do ISCO skupin 3–9) je málo častý. Vzestupná mobilita z méně kvalifikovaných pozic není příliš obvyklá: velká většina z těch, kdo se ihned po absolvování doktorského studia ocitli v profesích ze skupin ISCO 3–9, v nich setrvává i v několika dalších letech. Lékařská profese je specifická téměř chybějícími přesuny pracovníků do jiných profesí a opačně i tehdy, když se jedná o absolventy doktorské úrovně studia. Ani čerstvě získaný titul Ph.D. tedy lékaře nevede ke změně v pracovní dráze, zřejmě i proto, že ve vědě a výzkumu by si finančně mohli pohoršit.

Graf 6: Profesionální mobilita absolventů Ph.D.: hlavní práce 1 rok po absolvování a v době dotazování (1-5 let po absolvování, v absolutních počtech respondentů)

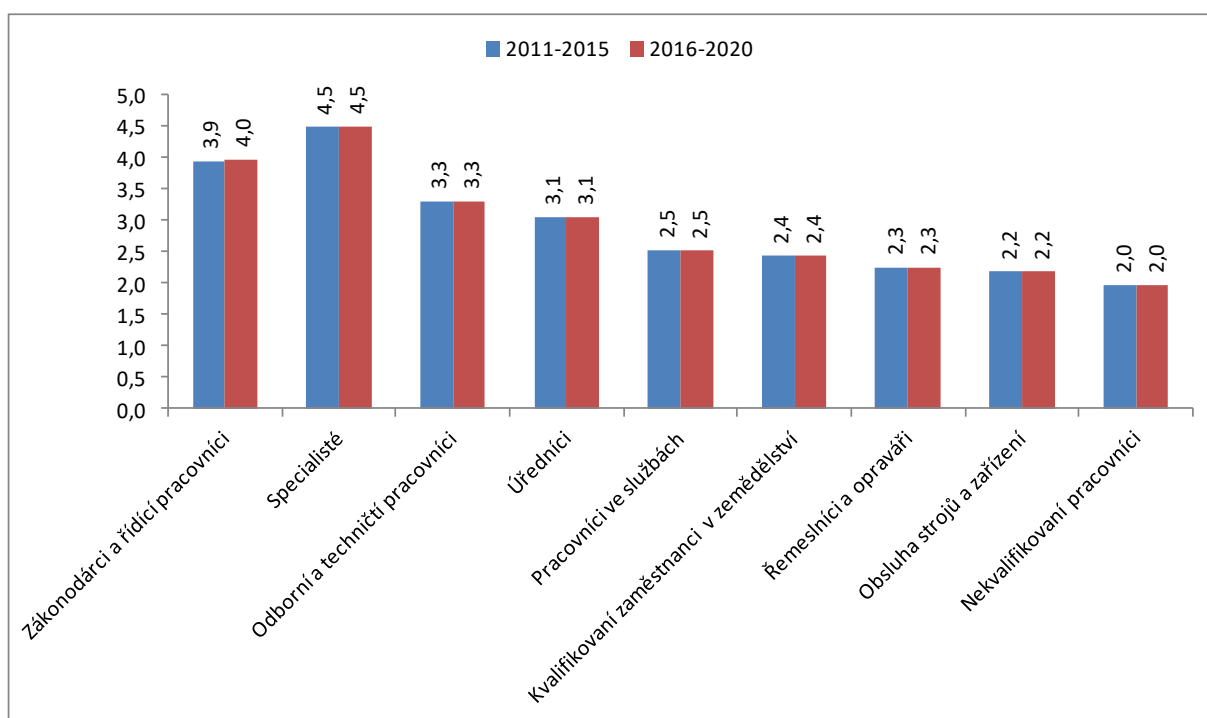
Zdroj: Absolvent 2018

5. Kvalifikační náročnost práce a termínované smlouvy

Jedním z indikátorů kvalifikační náročnosti profese (dle klasifikace ISCO) je dosažené vzdělání zaměstnanců v dané profesní skupině. Takový ukazatel má sice omezenou vypovídací hodnotu, neboť reálné kvalifikační požadavky práce se mohou lišit od nominálních kvalifikací zaměstnanců, kteří na dané pozici pracují. Přesto lze předpokládat, že z většiny jsou pracovní pozice obsazeny zaměstnanci s odpovídajícím vzděláním, a proto míra zastoupení zaměstnanců s různými stupni dosaženého vzdělání indikuje kvalifikační náročnost dané profesní skupiny. Takto zkonstruovanou škálu lze použít pro meziskupinové a časové srovnání.

Pro určení průměrné kvalifikační náročnosti v profesních skupinách byla zvolena šestibodová škála reprezentující stupně vzdělání od základního až po doktorské⁹. Ze zastoupení vzdělanostních skupin v jednotlivých profesních skupinách druhé úrovně ISCO je následně vypočítána průměrná hodnota, která reprezentuje kvalifikační náročnost v dané profesi. Graf 7 ukazuje, že největší kvalifikační náročnost nalezneme v profesní skupině specialistů, což je dáno největším zastoupením vysokoškoláků včetně absolventů Ph.D. Následují řídicí pracovníci, poté kvalifikační náročnost klesá až směrem k nekvalifikovaným pracovníkům. Rozdíly mezi sledovanými obdobími jsou zanedbatelné.

Graf 7: Průměrná kvalifikační náročnost v profesních skupinách ISCO, období 2011–2015 a 2016–2020

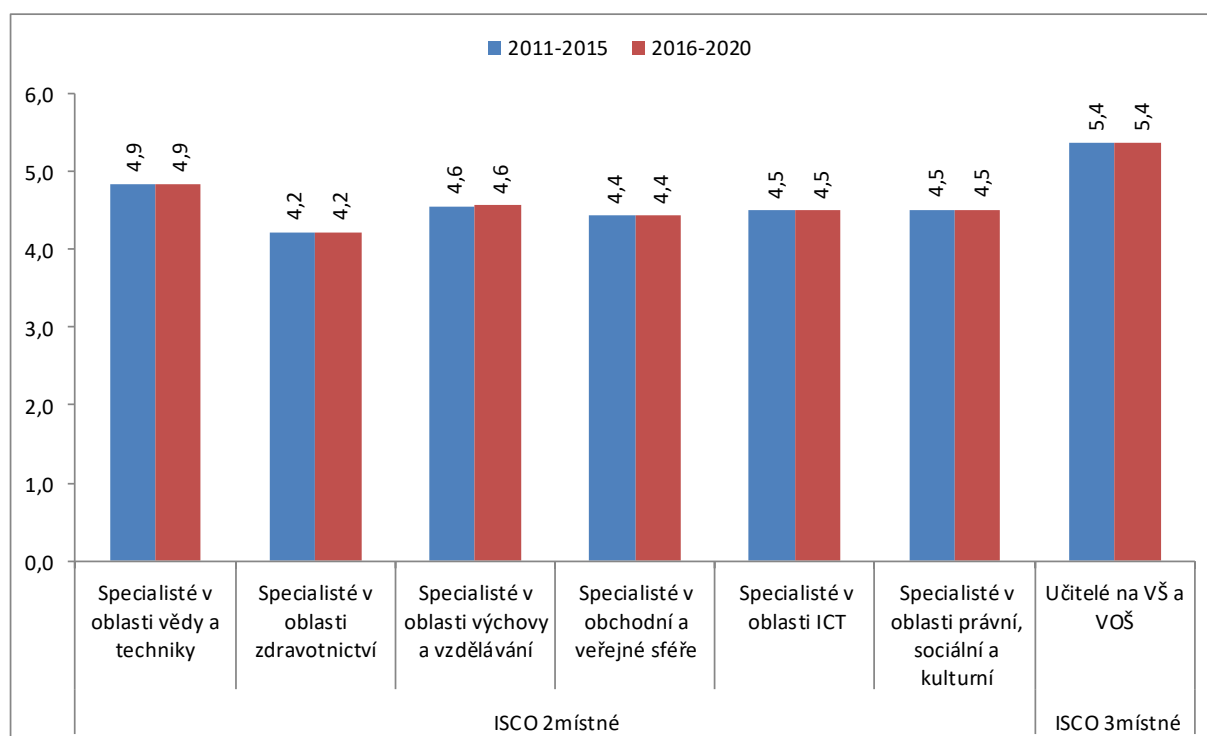
Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

V následujícím grafu (Graf 8) jsou vybrané profesní skupiny na dvou až třímístné úrovni klasifikace ISCO. Vybrány jsou profesní skupiny s velkým zastoupením absolventů doktorského studia. Na

⁹ Nejvyšší dosažené vzdělání: ZŠ=1, SŠ bez maturity=2, SŠ s maturitou=3, VŠ bakalářské=4, VŠ magisterské=5, VŠ doktorské=6.

dvoumístné úrovni ISCO nalezneme nejvyšší kvalifikační náročnost v podskupině specialistů v oblasti vědy a techniky, což odpovídá velkému zastoupení absolventů Ph.D. v této podskupině. Nejnižší kvalifikační náročnost nalezneme v profesní podskupině specialistů v oblasti zdravotnictví, což je dáno velkým zastoupením magisterských absolventů v této podskupině na lékařských pozicích. Poměrně velkou kvalifikační náročností se vyznačuje podskupina specialistů v oblasti výchovy a vzdělávání, ale ještě výrazně větší kvalifikační náročnost má její podskupina učitelé na VŠ a VOŠ. To koresponduje s tím, že k pedagogické činnosti na vysokých školách je doktorský titul obvykle vyžadován. Titul Ph.D. tedy v této profesi v zásadě odpovídá běžným kvalifikačním nárokům zaměstnavatelů. Mezi sledovanými obdobími nebyly pozorovány žádné posuny v průměrné kvalifikační náročnosti ve vybraných skupinách.

Graf 8: Průměrná kvalifikační náročnost v profesních podskupinách specialistů (2místné ISCO) a v podskupině specialistů v oblasti výchovy a vzdělávání učitelé na VŠ a VOŠ (3místné ISCO)

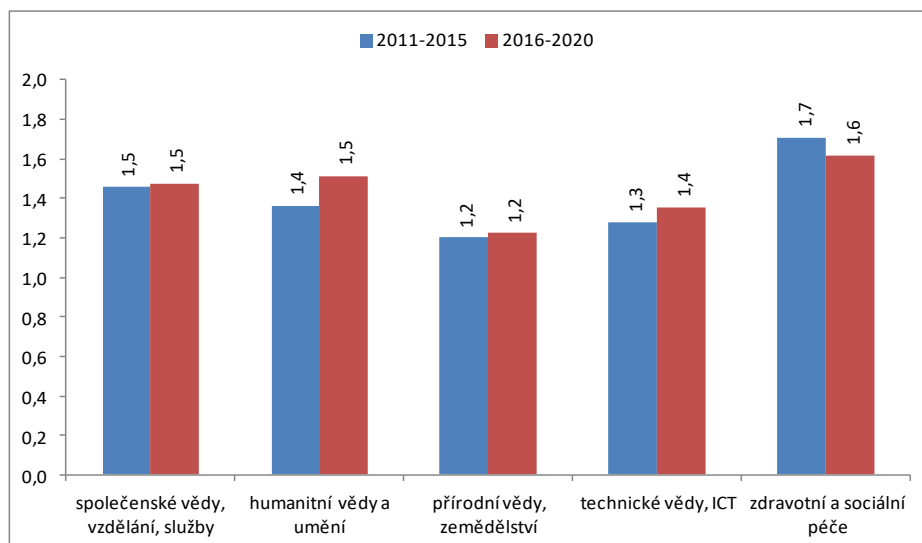

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Z údajů o kvalifikační náročnosti lze zjišťovat průměrnou míru překvalifikovanosti absolventů Ph.D. jednotlivých oborových skupin odvozené z profesní struktury. Míra překvalifikovanosti absolventů Ph.D. se vypočítá odečtením hodnoty kvalifikační náročnosti od hodnoty 6 reprezentující na šestimístné škále doktorské vzdělání. Zjištěný rozdíl značí míru překvalifikovanosti absolventů Ph.D. v dané oborové skupině. Čím je hodnota nižší, tím je nižší míra překvalifikovanosti absolventů doktorského studia a doktorský titul tak více odpovídá kvalifikačním nárokům v dané profesi. Takto zkonstruované hodnoty jsou však pouze odhadem sloužícím pro mezioborové srovnání. Nelze je považovat za odraz reálného stavu překvalifikovanosti absolventů Ph.D., neboť ze způsobu daného výpočtu nutně všichni doktorští absolventi vyjdou jako překvalifikovaní, ač to bezpochyby nekorresponduje s realitou.

Nejnižší míra překvalifikovanosti mezi sledovanými oborovými skupinami se nacházela mezi doktorskými absolventy přírodních věd a zemědělství, absolventi těchto oborů v největší míře adekvátně uplatňují své vzdělání, jehož úroveň je nejvíce v souladu s profesními požadavky. Naopak relativně nejméně doktorský titul zužitkuje absolvent oborové skupiny zdravotní a sociální péče. Můžeme vidět, že se průměrná míra překvalifikovanosti mezi obdobími zvýšila v oborových skupinách humanitní vědy a umění, technické vědy a ICT a naopak snížila ve zdravotní a sociální péči, zde je zřejmě důvodem klesající podíl Ph.D. absolventů v tomto oboru.

Graf 9: Průměrná míra překvalifikovanosti absolventů Ph.D. podle oborových skupin, období 2011–2015 a 2016–2020

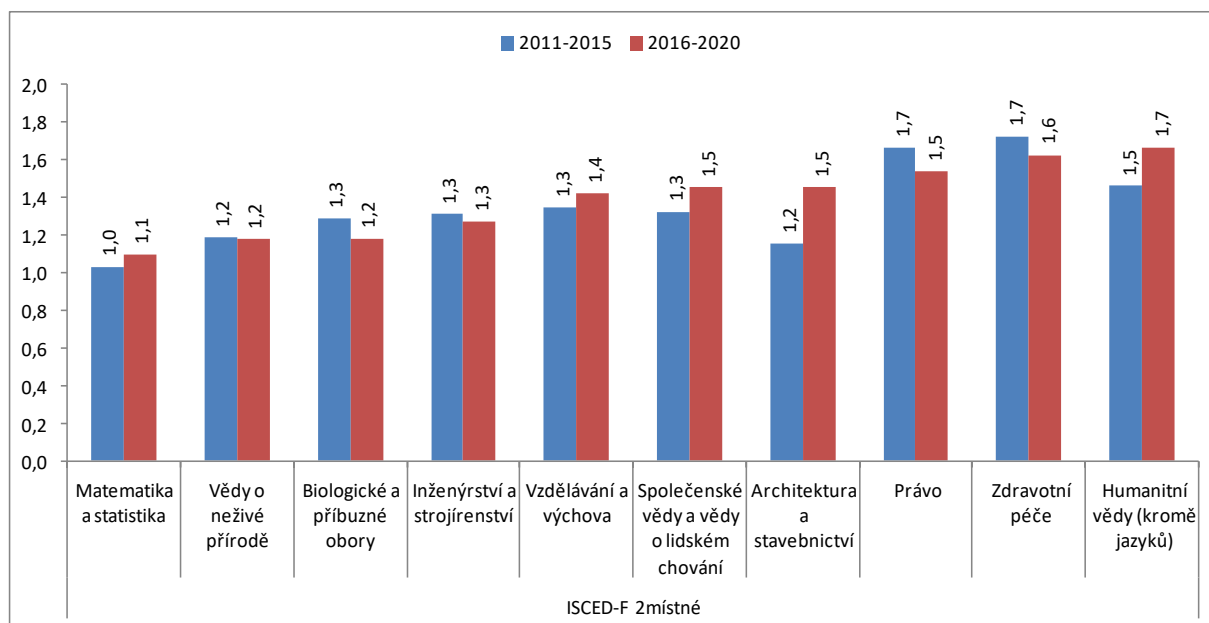

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Bližší pohled na míru překvalifikovanosti absolventů doktorských programů v oborech na úrovni dvoumístné klasifikace ISCED-F¹⁰ ukazuje nejnižší hodnoty v podoborech přírodních věd: matematika a statistika, vědy o neživé přírodě, biologické a příbuzné obory. Naopak nejvyšší překvalifikovanost vykazovali doktorští absolventi oborů právo, zdravotní péče a humanitní vědy (kromě jazyků). Na dvoumístné úrovni ISCED-F lze sledovat také některé výraznější změny v závislosti na období. K největšímu posunu došlo u doktorských absolventů oboru architektura a stavebnictví, kde se oproti prvnímu období výrazně zvýšila průměrná míra překvalifikovanosti, to samé ale v menší míře platilo také pro humanitní vědy, společenské vědy, vzdělávání a výchovu a matematiku a statistiku. Naopak pokles průměrné míry překvalifikovanosti zaznamenaly biologické a příbuzné obory, právo a zdravotní péče.

¹⁰ Vybrány byly pouze obory s dostatečným počtem doktorských absolventů pro výpočet míry překvalifikovanosti.

Graf 10: Průměrná míra překvalifikovanosti absolventů Ph.D. ve vybraných oborech ISCED-F na 2místné úrovni, období 2011–2015 a 2016–2020

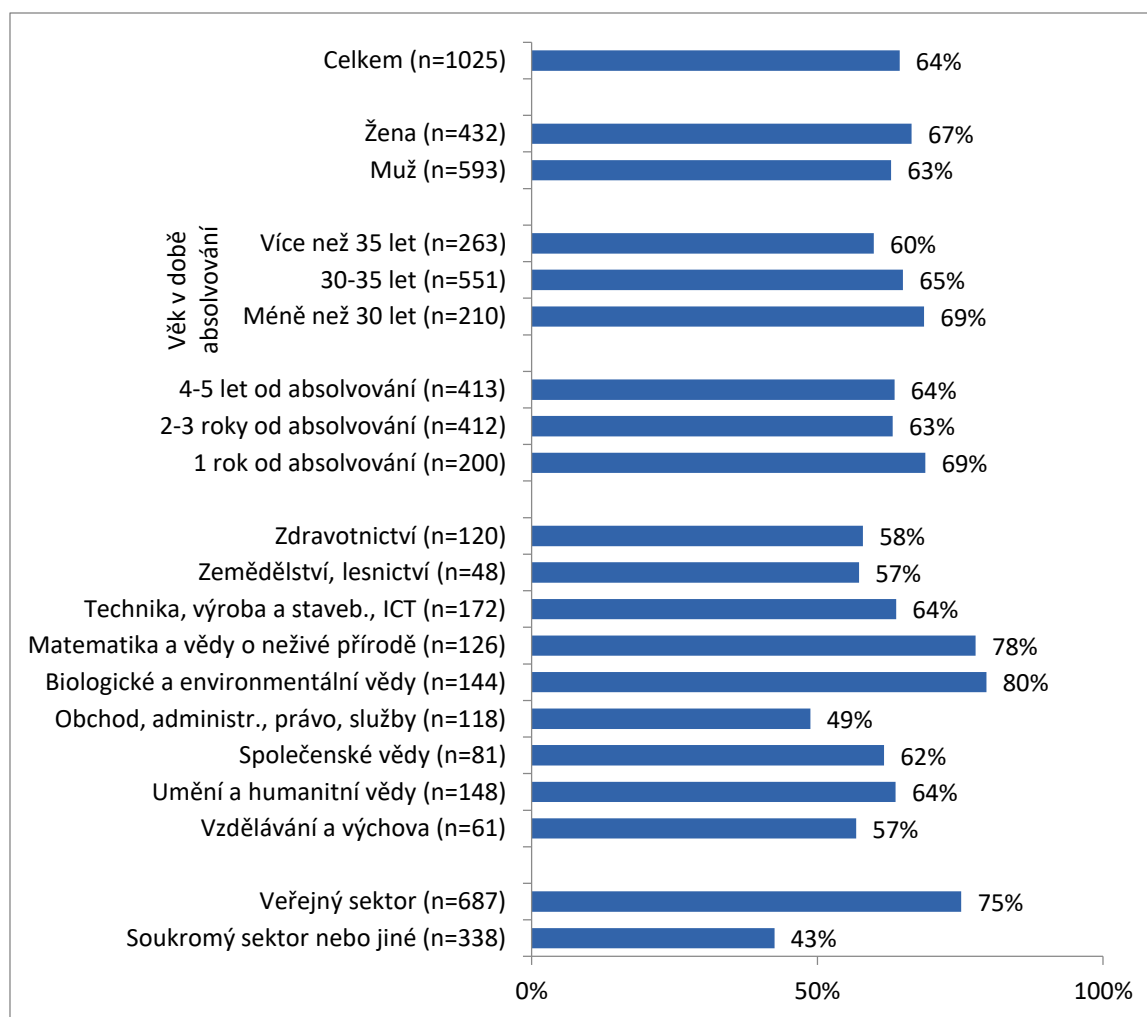
Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Alternativní možností zjišťování překvalifikovanosti jsou subjektivní výpovědi pracovníků. Za poměrně dobrou zprávu o efektivitě doktorského studia lze považovat, že téměř dvě třetiny absolventů pokládají právě tuto úroveň vzdělání za nejvhodnější pro svoji práci (Graf 11). Šance na v tomto smyslu adekvátní pracovní zařazení poněkud klesá s věkem, v němž bylo doktorské studium dokončeno, a brzký nástup k doktorskému studiu lze proto považovat za příspěvek k větší návratnosti takového studia. Daleko výraznější roli však hraje oborové zaměření. Podíly kvalifikačně adekvátního zaměstnání jsou velmi vysoké mezi absolventy biologických (80 %) i ostatních přírodních věd (78 %). Naopak překvalifikovanost vzhledem k vykonávané práci deklaruje plná polovina absolventů obchodu, administrativy a práva, ale častá je i v medicíně, pedagogice a zemědělství. Zejména v těchto oborech lze proto hledat prostor ke snaze o lepší využívání vysoce kvalifikované práce absolventů doktorského studia nebo k úsporám ve zdrojích a úsilí vynaložených na doktorské studium.

Již brzy po absolvování dochází spíše k postupnému uzavírání možností ke vzestupné kvalifikační mobilitě absolventů, jak ukazuje skutečnost, že do 5 let od dokončení studia pociťovaná překvalifikovanost roste. Mírně častěji deklarují kvalifikačně odpovídající pracovní místo ženy než muži, což se promítá i ve výše pojednaném příznivějším hodnocení studia u žen.

Nepříliš dobré podmínky pro uplatnění doktorského vzdělání jsou v soukromém sektoru: méně než polovina zde pracujících doktorandů hodnotí svoji práci jako adekvátní svému vzdělání, zatímco ve veřejném sektoru je tomu tak u tří čtvrtin respondentů. Firmy v soukromém sektoru tedy zatím neumí nejvyšší dostupnou kvalifikaci (potenciálních) pracovníků dostatečně využít. Zároveň lze předpokládat, že část doktorských absolventů méně kvalifikované zaměstnání v soukromém sektoru volí kvůli vyššímu výdělku.

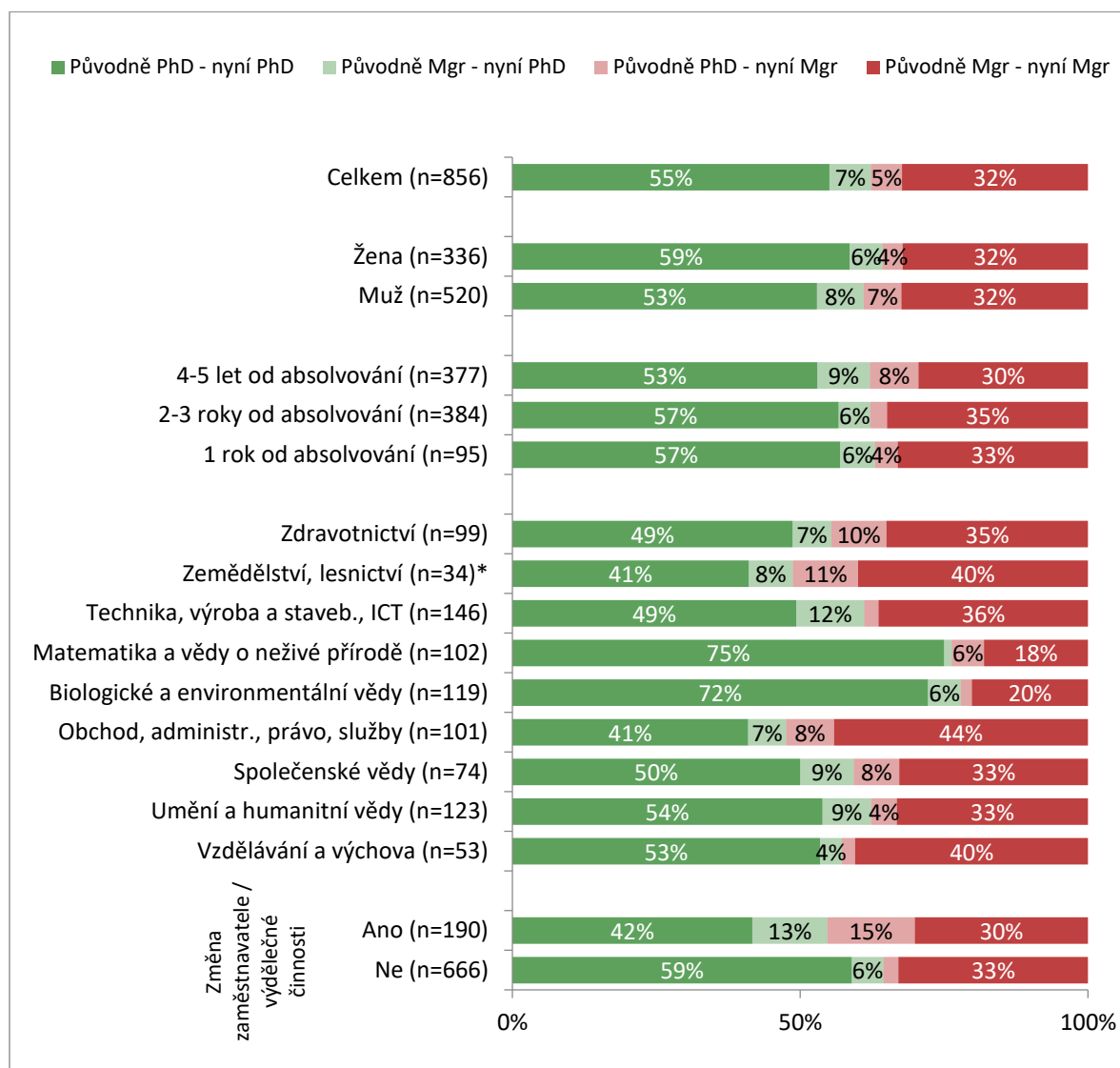
Graf 11: Absolventi Ph.D., pro jejichž práci je nejhodnější právě doktorská úroveň vzdělání

Zdroj: Absolvent 2018

Změny subjektivně vnímané kvalifikační náročnosti zaměstnání v době mezi jedním rokem od absolvování a okamžikem dotazování ukazuje Graf 12. Takto pojatá pracovní mobilita není příliš častá ve vzestupném ani sestupném směru, a to ani u těch, kdo v době dotazování již měli za sebou 4–5 let od absolvování. U více než 80 % absolventů tak kvalifikační úroveň zaměstnání rok po dokončení studia zůstává zhruba stejná i nejméně několik dalších let, ať už odpovídá doktorskému vzdělání, či je nižší. V případě změny zaměstnavatele je šance na zlepšení náplně práce pochopitelně větší, ale ještě častější je spojení změny zaměstnavatele s ústupem z kvalifikačně nejnáročnějších pracovních míst. Odchody z kvalifikačně adekvátních pozic jsou poměrně časté u absolventů lékařských a pravděpodobně i zemědělských oborů, opačným směrem míří ve druhém až pátém roce od absolvování nezanedbatelná část doktorů technických disciplín.

Graf 12: Kvalifikační úroveň práce absolventů Ph.D.: srovnání práce 1 rok po dotazování a práce v době dotazování (průměrně 3 roky od absolvování)

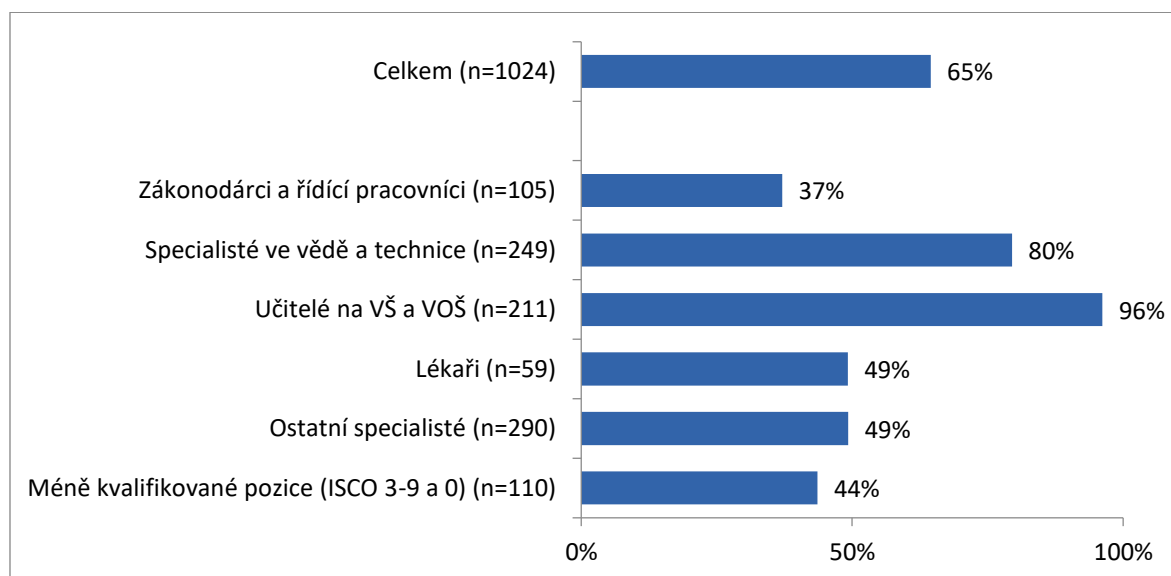

Zdroj: Absolvent 2018

* nízký počet respondentů v podskupině.

Dvě skupiny profesí, v nichž jsou absolventi Ph.D. oproti svým kolegům s nižší kvalifikací obzvláště výrazně zastoupeni, tedy učitelé na VŠ a specialisté ve vědě a technice, se zároveň vyznačují nejlepším využitím Ph.D. vzdělání (Graf 13). Na pozicích ostatních specialistů deklarovalo využití Ph.D. vzdělání jen zhruba polovina respondentů a poněkud překvapivě se takto vyjádřil téměř stejný podíl pracovníků v níže kvalifikovaných profesích (převážně ISCO 3 a 4). Nejslabší využití Ph.D. vzdělání vidíme u řídicích pracovníků (37 %). Postup do těchto pozic, ke kterému u některých Ph.D. absolventů dochází již brzy po absolvování, je tedy pravděpodobně často spojen s odklonem od využití získaných kompetencí.

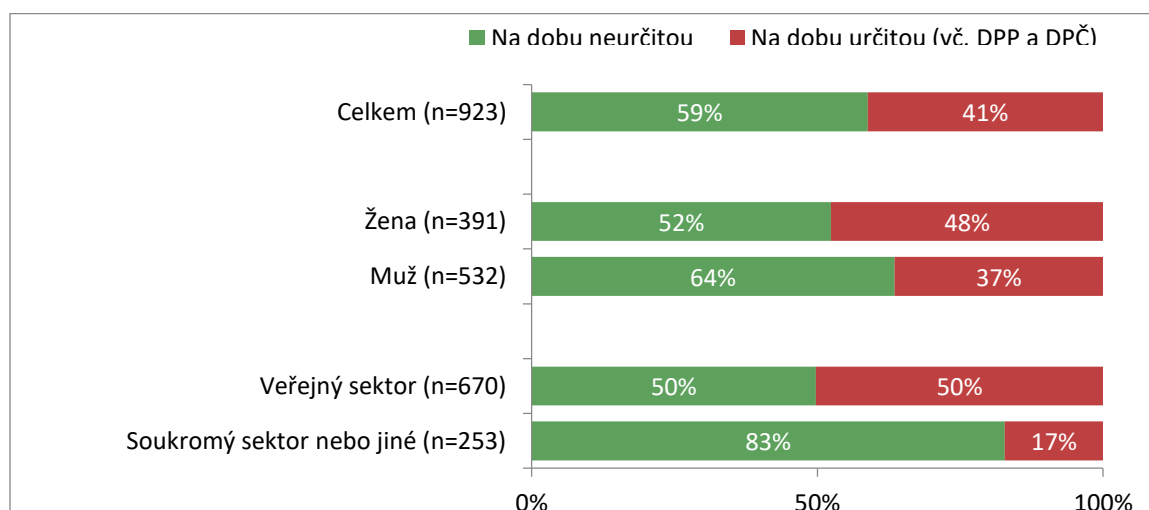
Graf 13: Absolventi Ph.D., pro jejichž práci je nevhodnější právě doktorská úroveň vzdělání – podle profese v době dotazování

Zdroj: Absolvent 2018

Co dostávají bývalí doktorandi v soukromém sektoru výměnou za přijetí méně kvalifikované práce, se ukáže, když uvedeme, že zde má 83 % respondentů smlouvu na dobu neurčitou oproti pouhým 50 % ve veřejném sektoru (Graf 14). Očividně tedy řada absolventů doktorského studia stojí před volbou, zda zužitkovat svoji kvalifikaci, nebo se vyhnout nejistotě termínovaných úvazků. V typech smluv je také patrné znevýhodnění žen. V tom se projevuje vliv jejich častého uplatnění ve veřejném sektoru, který však častější smlouvy na dobu určitou u žen nevysvětluje úplně.

Graf 14: Pracovní smlouvy absolventů Ph.D.

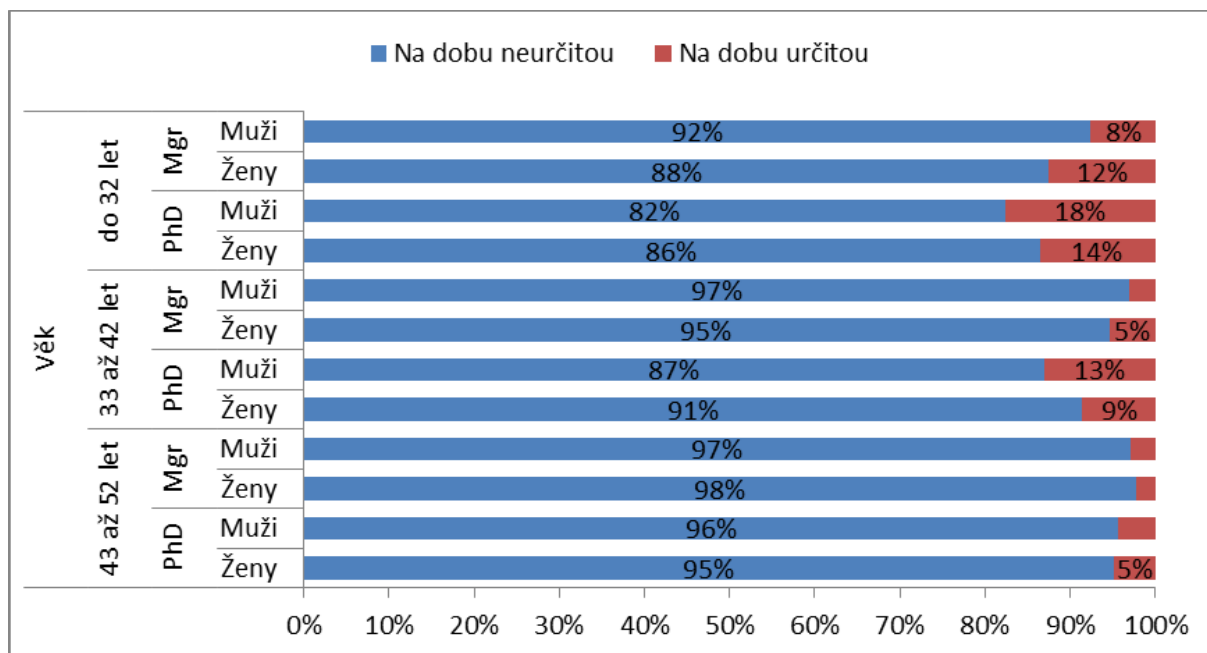

Zdroj: Absolvent 2018

Data z VŠPS ukazují (Graf 15), že absolventi Ph.D. v období 2005–2012 častěji než magisterští absolventi pracovali na smlouvy na dobu určitou. Mezi doktorskými absolventy to byli častěji muži

s výjimkou věkové skupiny 43 až 52 let, kde byl podíl mužů a žen téměř shodný. Mezi magisterskými absolventy měly smlouvu na dobu určitou častěji ženy, opět s výjimkou 43 až 52letých, kde byly podíly vyrovnané. Z grafu je zřejmé, že podíl absolventů se smlouvou na dobu určitou klesal s věkem. Důvody častějších termínovaných smluv u absolventů Ph.D. bychom měli hledat v typicky doktorských pozicích ve výzkumu a vývoji, kde se lze často setkat s časovým omezením výzkumných grantů, stipendií či projektů, které v mnoha případech neumožňují zaměstnávající instituci danému absolventovi garantovat pracovní smlouvu na dobu neurčitou.

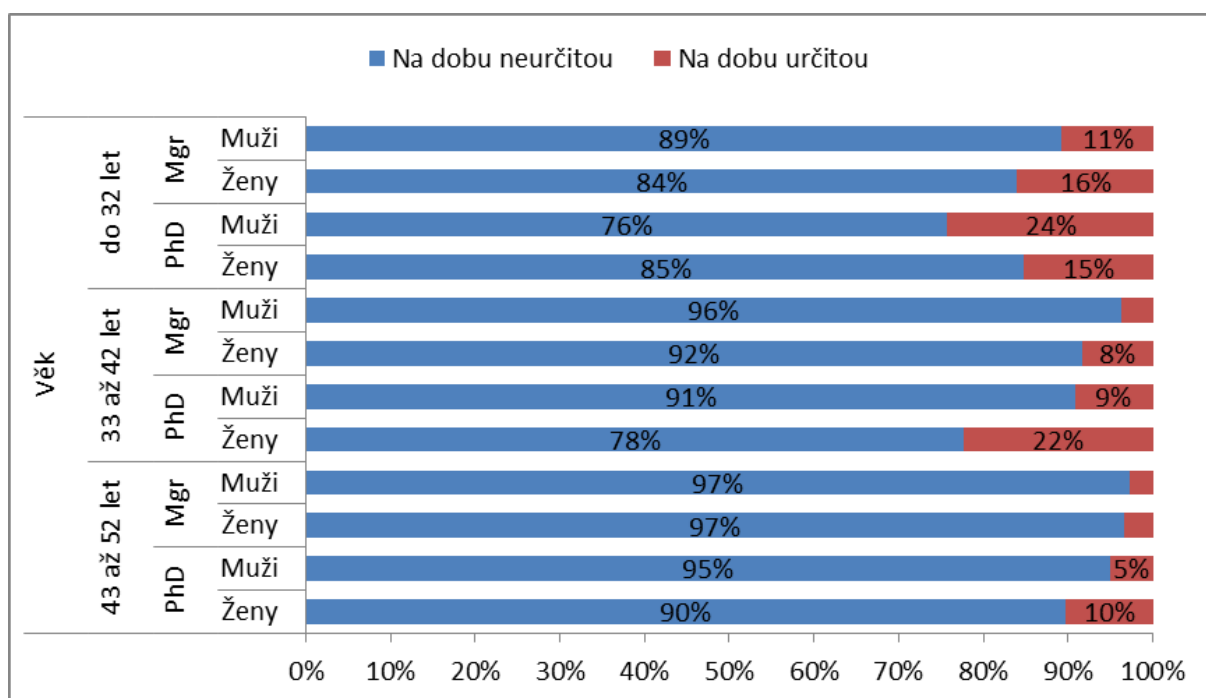
Graf 15: Podíl absolventů a absolventek magisterského a doktorského studia podle typu pracovní smlouvy; 2005–2012

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

V dalším období (2013–2020) se podíly absolventů se smlouvou na dobu určitou ve většině případů zvětšily. Ve věku do 32 let měla termínovanou smlouvu dokonce čtvrtina mužských absolventů Ph.D. a 15 % žen. Ve věkové skupině 33 až 42 let dochází mezi absolventy Ph.D. k podstatné změně: zatímco mužů už má termínovanou smlouvu pouze 9 %, podíl žen se naopak zvýšil na 22 %. Důvodem vysokého podílu žen s termínovanou smlouvou v tomto věku může být zapříčiněný strachem zaměstnavatelů z odchodu žen na mateřskou/rodičovskou dovolenou, kvůli kterému ženám častěji nabízejí termínovanou smlouvu.

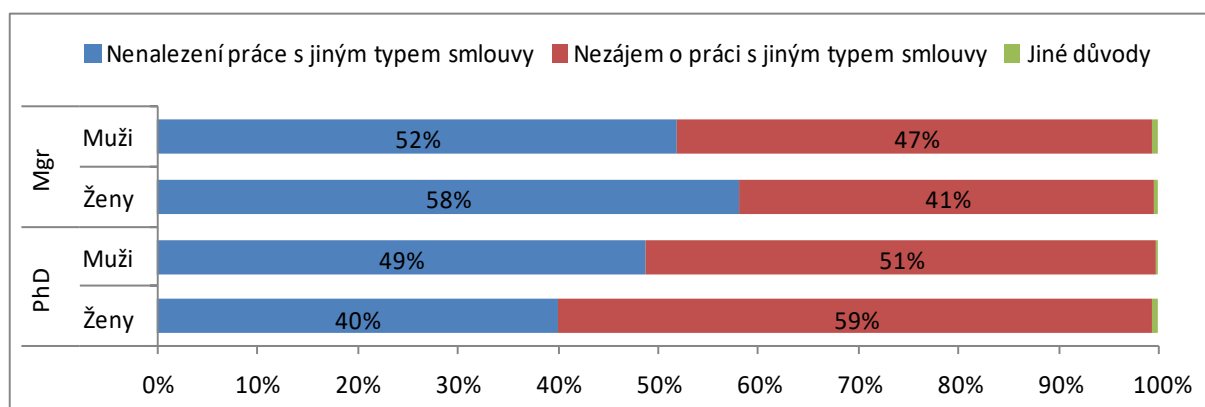
Graf 16: Podíl absolventů a absolventek magisterského a doktorského studia podle typu pracovní smlouvy; 2013–2020

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Avšak kolem poloviny absolventů pracujících na smlouvu na dobu určitou deklarovalo, že nemá zájem o práci s jiným typem smlouvy (Graf 17). Důvodem může být například to, že je termínovaná smlouva vázaná na práci, kterou chce daný absolvent/ka vykonávat, a proto nehledá jinou. V některých případech mohou absolventi termínované smlouvy vyhledávat kvůli větší flexibilitě na trhu práce.

Graf 17: Důvody pracovní smlouvy na dobu určitou magisterských a doktorských absolventů; 2005–2020

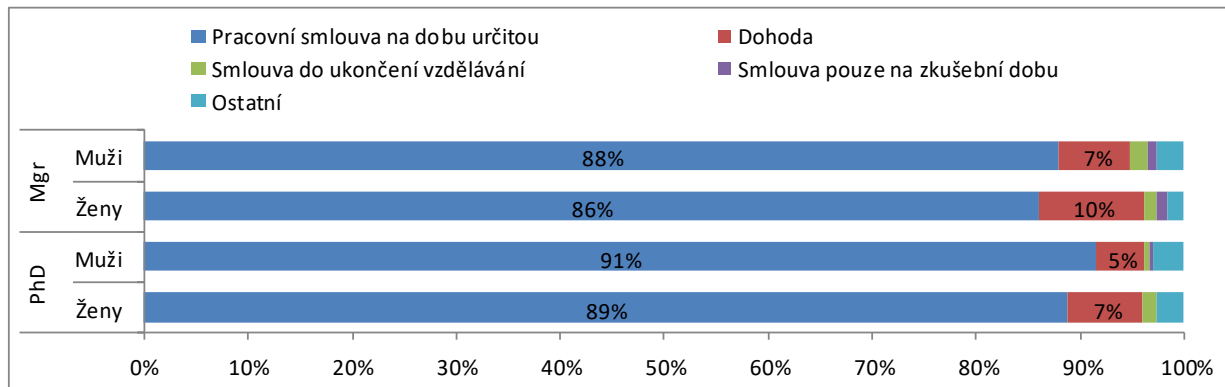

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Respondenti dále upřesňovali, jaký je typ jejich pracovní smlouvy na dobu určitou. Kolem 90 % uvádělo běžnou pracovní smlouvu na dobu určitou. Magisterští absolventi uváděli v 7 % a absolventky v 10 % případů také dohodu (o pracovní činnosti či o provedení práce), doktorští

absolventi měli dohodu v 5 % případů a absolventky v 7 %. Celkově připadlo kolem 5 % na další typy smluv (smlouva o ukončení vzdělání, smlouva na zkušební dobu, ostatní).

Graf 18: Typ smlouvy na dobu určitou magisterských a doktorských absolventů

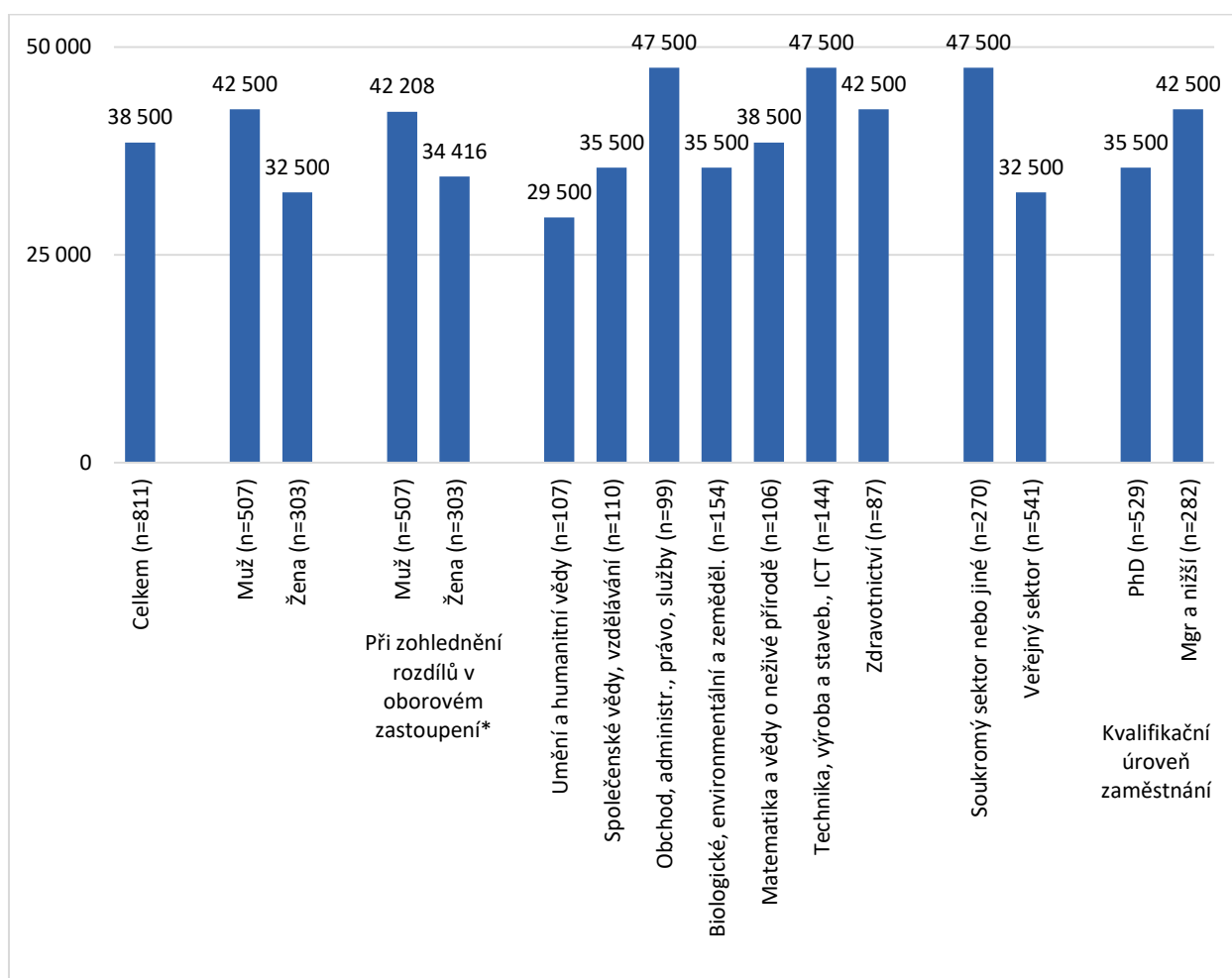

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

6. Výdělky

Koncem roku 2018 činil medián hrubého měsíčního příjmu z hlavního zaměstnání nebo výdělečné činnosti u dotazovaných absolventů doktorského studia 38 500 Kč (Graf 19). Podstatně lukrativnější je pro Ph.D. absolventy soukromý sektor a bohužel také pozice, na něž postačuje jen magisterské vzdělání. Z toho vyplývá, že za kvalifikačně adekvátní zaměstnání obvykle ve veřejném sektoru platí držitelé doktorského titulu daň nejen v podobě méně stabilního úvazku, o čemž již byla řeč, ale i v podobě nižšího výdělku. Oborové rozdíly v příjmech jsou enormní: absolventi „nejlukrativnějších“ oborů (technika, obchod a právo) převyšují ve výdělcích své kolegy z humanitních věd o více než 60 %.¹¹ Značný rozdíl vidíme také mezi muži a ženami. Příjmové znevýhodnění žen se jen drobně koriguje, pokud zohledníme rozdíly v zastoupení mužů a žen v oborových skupinách doktorského studia. Jinými slovy absolventky většiny oborů doktorského studia pobírají podstatně nižší mzdy než jejich mužští kolegové.

Graf 19: Medián hrubého měsíčního výdělku z hlavního zaměstnání nebo výdělečné činnosti v době dotazování (průměrně 3 roky od absolvování), jen plný úvazek nebo ekvivalent u OSVČ

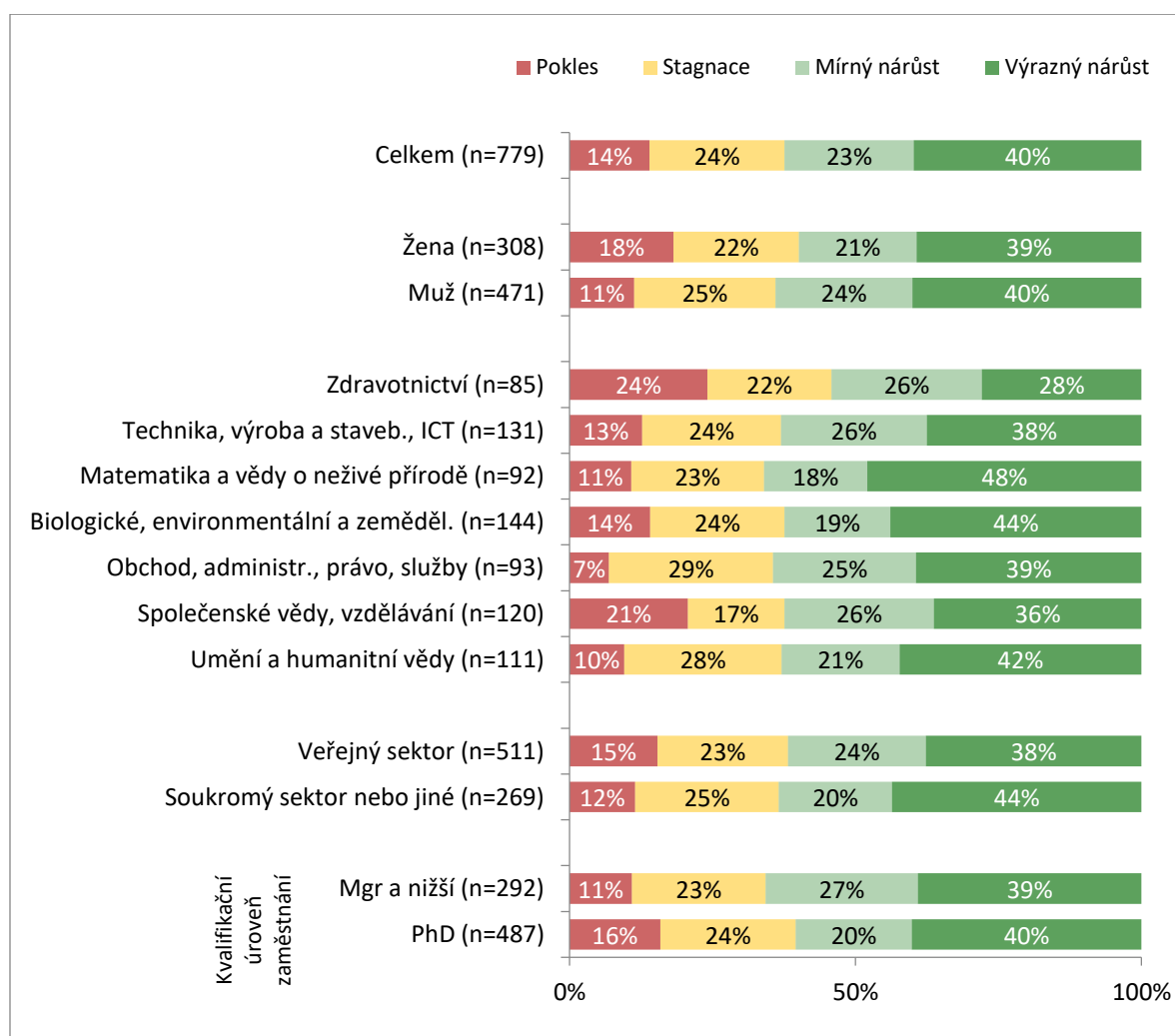
Zdroj: Absolvent 2018

* Každému respondentovi byl přiřazen koeficient oborové odchylky mediánu mezd (od 0,77 v zemědělství do 1,23 v technice a v obchodě, právu, administrativě a službách). Tímto koeficientem byl poté vydělen medián příjmu každého jednotlivce.

¹¹ Ještě více pravděpodobně zaostávají absolventi zemědělských oborů, u nichž však nemáme dostatečnou četnost respondentů.

Vzhledem k věku absolventů doktorského studia není překvapivé, že většině z nich v prvních letech po absolvování výdělky rostou, často i výrazně (Graf 20). Pokud však absolventi pracují na pozicích, kde je doktorské vzdělání skutečně potřebné, musejí se častěji než jejich kolegové v méně kvalifikovaných zaměstnáních smířit i s poklesem mzdy. Kvalifikačně adekvátní práce absolventů doktorského studia je tak spojena nejen s celkově nižší příjmovou úrovní, jak jsme již viděli, ale také s horšími vyhlídkami na růst výdělku přinejmenším v prvních letech po získání titulu. S obzvláště častou stagnací nebo dokonce poklesem mezd se na počátku kariéry musejí vyrovnávat absolventi lékařských oborů, naopak nejrychlejší růst obvykle probíhá po absolvování oborů z oblasti neživé přírody a matematiky. Ženy jsou oproti mužům ve mzdové dynamice po absolvování v mírné nevýhodě, i když v menší míře než v absolutní hodnotě mezd.

Graf 20: Vývoj výdělku absolventů Ph.D. mezi dobou jednoho roku po absolvování Ph.D. a dobou dotazování (průměrně 3 roky od absolvování)

Zdroj: Absolvent 2018.

Hrubé výdělky, hlavní práce respondentů na min. 35 hodin týdně. Vývoj mezd je definován pohybem mezi 17 kategoriemi příjmu, nabídnutými v dotazníku (výrazný nárůst +2 nebo více kategorií, mírný nárůst +1 kategorie, stagnace = stejná kategorie, pokles = sestup o jednu nebo více kategorií).

K otázce individuální finanční návratnosti doktorského studia na začátku pracovní dráhy uvádíme srovnání výdělků absolventů Ph.D. s absolventy Mgr. studia (Tabulka 18). Zejména bezprostředně (1 rok) po absolvování je patrná poměrně výrazná penalizace za doktorské studium, když medián výdělků mají doktorští absolventi podstatně nižší, než jejich mladší kolegové s magisterským titulem zhruba po 3 letech od absolvování. Výjimku představují absolventi Ph.D. v medicíně, z nichž velká část již během Ph.D. studia pracuje na lékařských pozicích a v té době jim mzdy rostou, ale poté mezi 1 a 3 lety od absolvování Ph.D. již stagnují. Jak jsme již viděli, většina absolventů Ph.D. se přes nízké výchozí mzdy může v prvních letech po absolvování těšit z růstu mezd. Ten se však jistě týká i magisterských absolventů a rozhodnutí studovat (a úspěšně absolvovat) doktorské studium se tak s největší pravděpodobností ve většině případů zpočátku finančně nevyplácí, v čemž může hrát roli také pozdější začátek zaměstnavateli vnímané praxe. Finanční zhodnocení této potenciální investice do vlastní budoucnosti může eventuálně přijít až ve středním věku.

Tabulka 18: Medián hrubého měsíčního výdělku, srovnání absolventů Ph.D. a Mgr.

Oborová skupina	Mgr. v době dotazování	Ph.D. rok po absolvování	Ph.D. v době dotazování
Umění a humanitní vědy	29 500	23 500	29 500
Společenské vědy, vzdělávání	29 500	29 500	35 500
Obchod, administr., právo, služby	38 500	32 500	47 500
Biologické, environmentální a zeměděl.	26 500	26 500	35 500
Matematika a vědy o neživé přírodě	35 500	29 500	38 500
Technika, výroba a staveb., ICT	38 500	38 500	47 500
Zdravotnictví	32 500	42 500	42 500
Celkem	35 500	29 500	38 500
Medián věku	30,6	33,0	35,0

Zdroj: Absolvent 2018.

Hrubé výdělky, hlavní práce respondentů na min. 35 hodin týdně.

7. Další vybrané charakteristiky absolventů

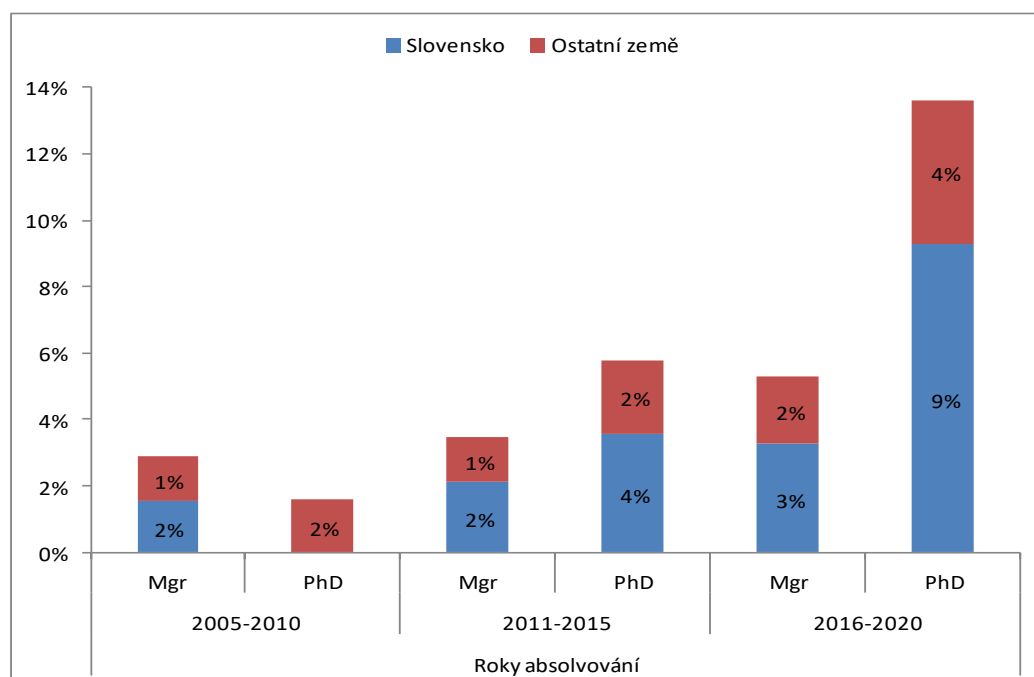
V poslední části studie bude věnován prostor některým dalším společensko-ekonomickým ukazatelům o absolventech doktorského a magisterského stupně studia, zjistitelných z dat VŠPS.

Státní příslušnost

Od devadesátých let dochází v ČR ke snahám o internacionalizaci vysokého školství. V souvislosti s tím bylo zjišťováno zastoupení cizinců mezi relativně čerstvými absolventy magisterského a doktorského studia (do pěti let od dokončení studia). Jde pouze o omezený pohled na internacionalizaci, neboť nevypovídá o účasti cizinců například na krátkodobých a dlouhodobých studijních pobytech, o absolvování jen části studia v ČR a také o zapojení cizinců v jiných rolích vysokoškolského sektoru. Aby se snížila pravděpodobnost toho, že ve vzorku budou ve větší míře zastoupeni absolventi, kteří se rozhodli v ČR usadit a již obdrželi české občanství, jsou v potaz bráni pouze respondenti, které v době dotazování dělilo od dokončení studia nejvýše pět let. Lze předpokládat, že většina těchto respondentů měla v době dotazování stejné občanství jako v době dokončení studia. Přesto je zřejmé, že ve vzorku chybí cizinci, kteří se krátce po dostudování rozhodli vrátit domů či vycestovat do jiné země a nemohli tak být ve VŠPS zastoupeni.

Z Graf 21 vyplývá, že v letech 2005-2010 absolvovalo minimum cizinců, v magisterském stupni 3 %, v doktorském 2 %. V letech 2011 až 2015 se podíl zvětšil, především v doktorském stupni studia (na 6 %). K výraznému navýšení došlo v období 2016–2020, kdy se podíl cizinců mezi magisterskými absolventy zvětšil na 5 % a mezi doktorskými na 14 %, ačkoli většinu z nich tvořili občané Slovenska.

Graf 21: Podíly magisterských a doktorských absolventů ze SR a ostatních zemí v různých obdobích absolvování, pouze absolventi do 5 let od dokončení studia

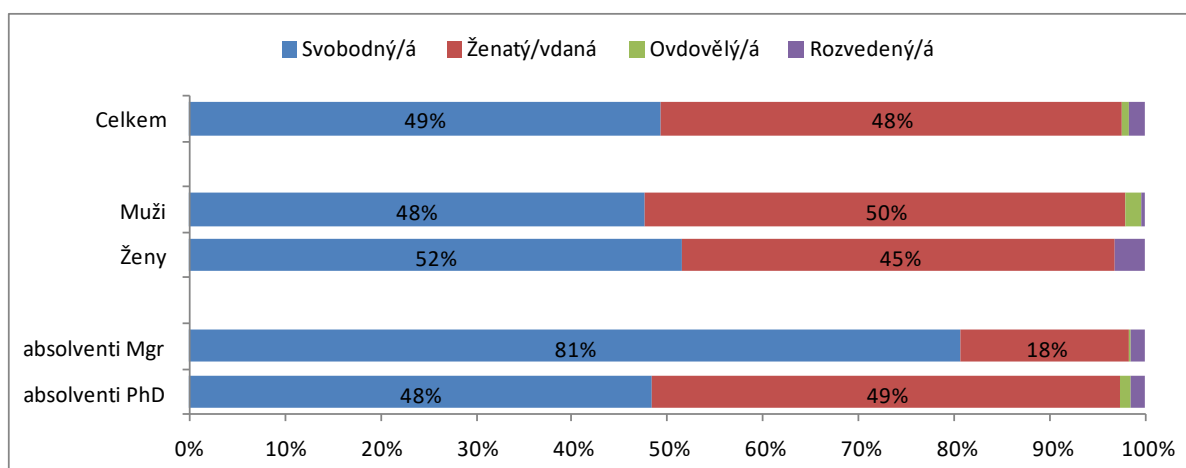

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Rodinný stav

V následujícím grafu (Graf 22) lze vidět rodinný stav absolventů doktorského studia z let 2005–2020 jeden rok od dokončení studia. Celkem bylo přibližně 50 % absolventů svobodných a necelých 50 % v manželství. Ženy byly o něco častěji svobodné a o něco častěji již rozvedené. Magisterští absolventi byli výrazně častěji svobodní než absolventi DS. Takový rozdíl je daný především průměrným věkem v době dokončení studia, který je u magisterských absolventů podstatně nižší.

Graf 22: Rodinný stav absolventů a absolventek Ph.D. a absolventů Mgr a Ph.D., respondenti do jednoho roku od absolvování

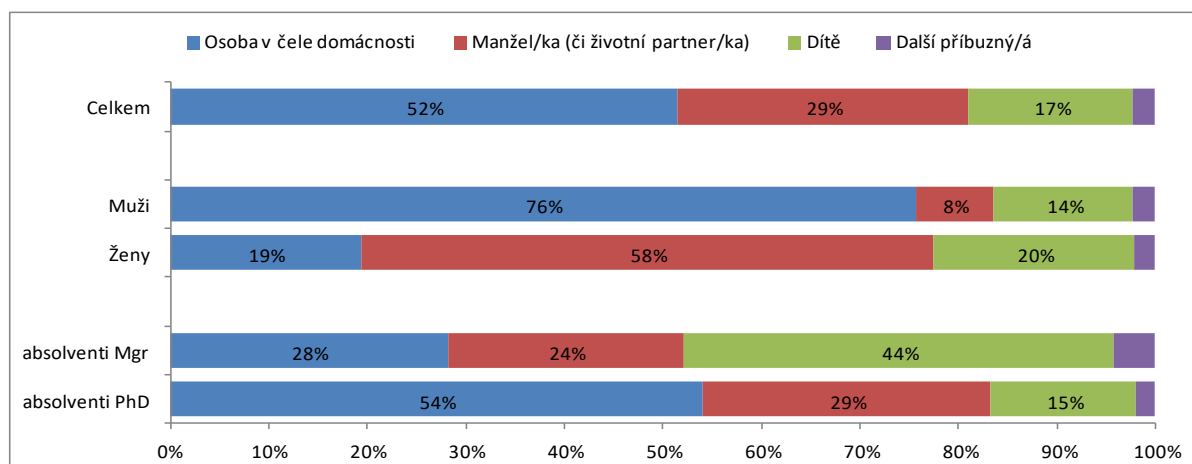

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Postavení v domácnosti

Postavení absolventů doktorského studia v rámci domácnosti rok od dokončení studia vypovídá především o společenské a ekonomické situaci krátce po dokončení studia a pravděpodobně také v momentu dokončení studia. Celkově se 52 % absolventů Ph.D. označilo za osobu v čele domácnosti, 29 % za manžele/manželku a 17 % se z hlediska postavení v domácnosti považovalo za dítě. Patrný rozdíl lze vidět mezi muži a ženami, kdy ženy výrazně častěji přijímají roli manželky/životní partnerky, zatímco muži se považují za osoby v čele domácnosti. Magisterští absolventi se do jednoho roku od dostudování méně často považovali za osobu v čele domácnosti než jejich vrstevníci s Ph.D., dvě pětiny z nich deklarovaly, že v domácnosti zastávají roli dítěte.

Graf 23: Vztah absolventů doktorského studia k osobě v čele domácnosti, do jednoho roku od absolvování

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

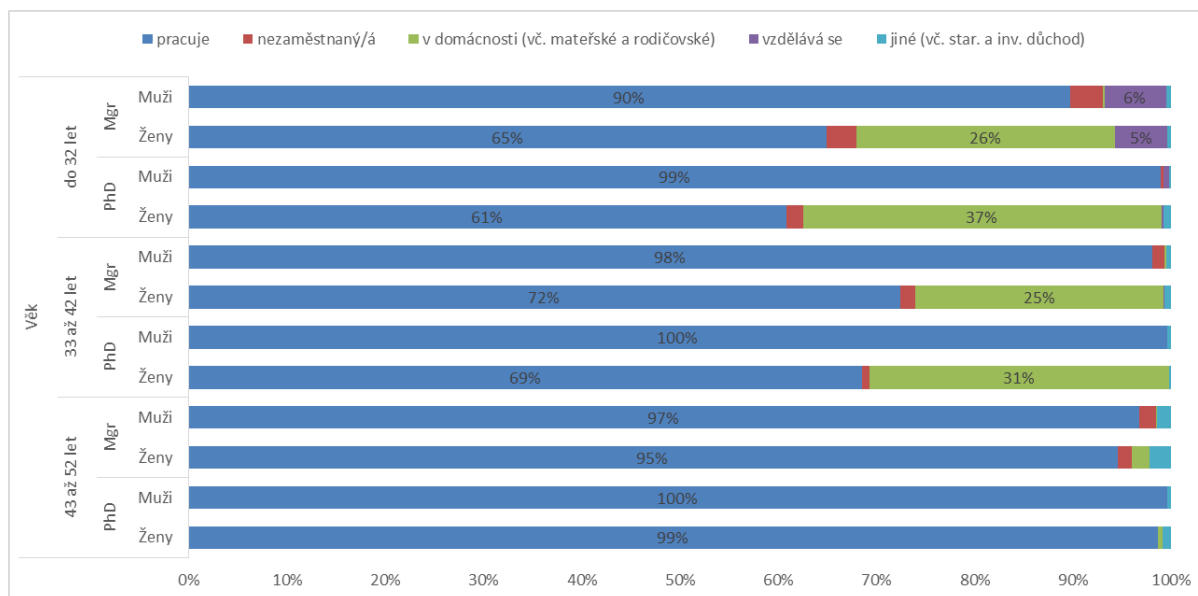
Ekonomické postavení

Ekonomické postavení magisterských a doktorských absolventů se mění s věkem a ovlivňuje ho pohlaví. Jak lze sledovat v následujícím grafu (Graf 24), který dokumentuje **období 2005–2012**, ve věkové skupině absolventů do 32 let záviselo ekonomické postavení v průběhu sledovaných let do velké míry na pohlaví. Zatímco muži z velké většiny pracovali, zhruba jedna čtvrtina absolventek Mgr. a přes třetinu absolventek Ph.D. byly v domácnosti. V této věkové skupině se také malá část magisterských absolventů dále vzdělávala. Mezi absolventy je v této věkové skupině také největší nezaměstnanost (o něco více mezi magisterskými absolventy), avšak i tak je podíl nezaměstnaných vcelku zanedbatelný.

Ve věkové skupině od 33 do 42 let byl o něco menší podíl žen v domácnosti než v první věkové skupině. Muži, absolventi magisterského i doktorského studia, v drtivé většině pracují.

Ve věku od 43 let do 52 let je podíl žen v domácnosti již minimální, což odpovídá tomu, že se v nižších věkových skupinách jedná převážně o ženy na mateřské a rodičovské dovolené, které se ve vyšším věku vrací do práce. Avšak podíl žen, které jsou v domácnosti, aniž by se jednalo o mateřskou či rodičovskou dovolenou, nelze z dat přesně určit.

Graf 24: Podíly absolventů a absolventek magisterského a doktorského stupně studia a jejich ekonomické postavení; 2005–2012

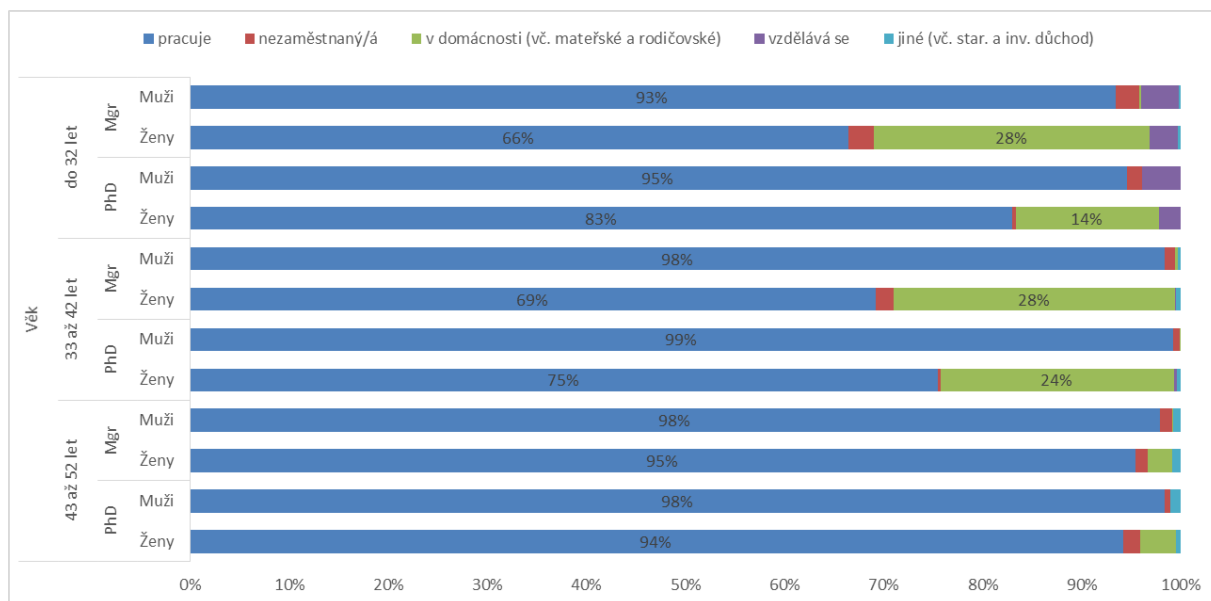
Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

V novějším **období (2013–2020)** můžeme vidět, že absolventky Ph.D. ve věku do 32 let výrazně méně často než v předchozím období působí v domácnosti, zatímco u magisterských absolventek je podíl žen v domácnosti podobný. Část mužských absolventů Ph.D. se v této věkové kategorii vzdělává, oproti stavu v předchozím období, kdy tak téměř nečinili. V menší míře to lze říci také o ženách.

Ve věkové kategorii 33 až 42 let zůstává podíl magisterských absolventek v domácnosti stejný jako v mladší kategorii a o něco větší než v předchozím období. Podíl absolventek v domácnosti se zvýšil na čtvrtinu oproti skupině do 32 let, ale stále je menší než v předchozím období. Pakliže předpokládáme, že většina absolventek Ph.D. je v domácnosti kvůli mateřské/rodičovské dovolené, zdá se, že ženy ve druhém období častěji odsouvají mateřství, což je z podstatné části zapříčiněno zvyšujícím se průměrným věkem dokončení doktorského studia. Vedle toho je však patrný i celkový pokles podílu žen, které v domácnosti jsou, což indikuje, že doktorské absolventky v druhém sledovaném období častěji na mateřství rezignovaly, nebo při mateřské/rodičovské ve větší míře pracovaly či se vracely dříve do práce. Muži ve věku 33 až 42 let v drtivé většině pracovali.

V poslední zkoumané věkové kategorii 43 až 52 let je oproti předchozímu období zřejmě nejpodstatnějším rozdílem existence jistého (byť malého) podílu absolventek Mgr. i Ph.D. v domácnosti, což lze přisuzovat trendu odkládání založení rodiny do pozdějšího věku a zvyšujícímu se průměrnému věku matek. Nelze však vyloučit ani přechod části žen do domácnosti bez souvislosti s mateřskou/rodičovskou dovolenou.

Graf 25: Podíly absolventů a absolventek magisterského a doktorského stupně studia a jejich ekonomické postavení; 2013–2020

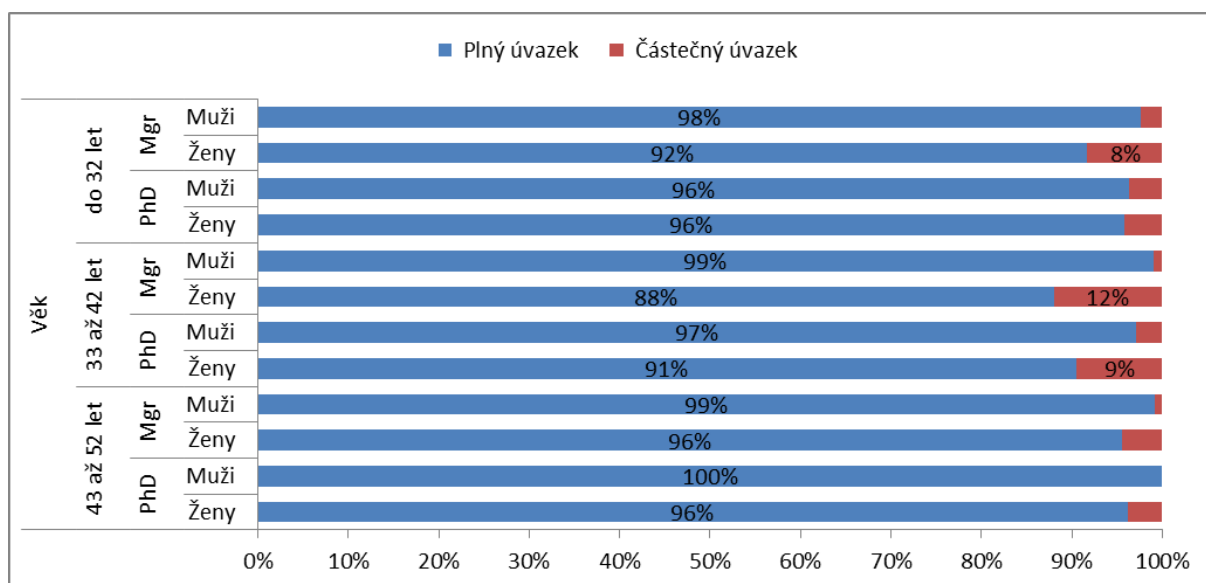

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Částečné úvazky

Porovnat lze také typy pracovního úvazku v závislosti na věku a pohlaví. V období 2005–2012 měly ve všech věkových kategoriích častěji částečný úvazek ženy, magisterské absolventky častěji než doktorské. Nejvíce tomu bylo ve věkové kategorii 33 až 42 let. Muži měli částečné úvazky v menší míře, ač u doktorských absolventů do 32 let byl podíl mužů a žen s částečným úvazkem téměř shodný.

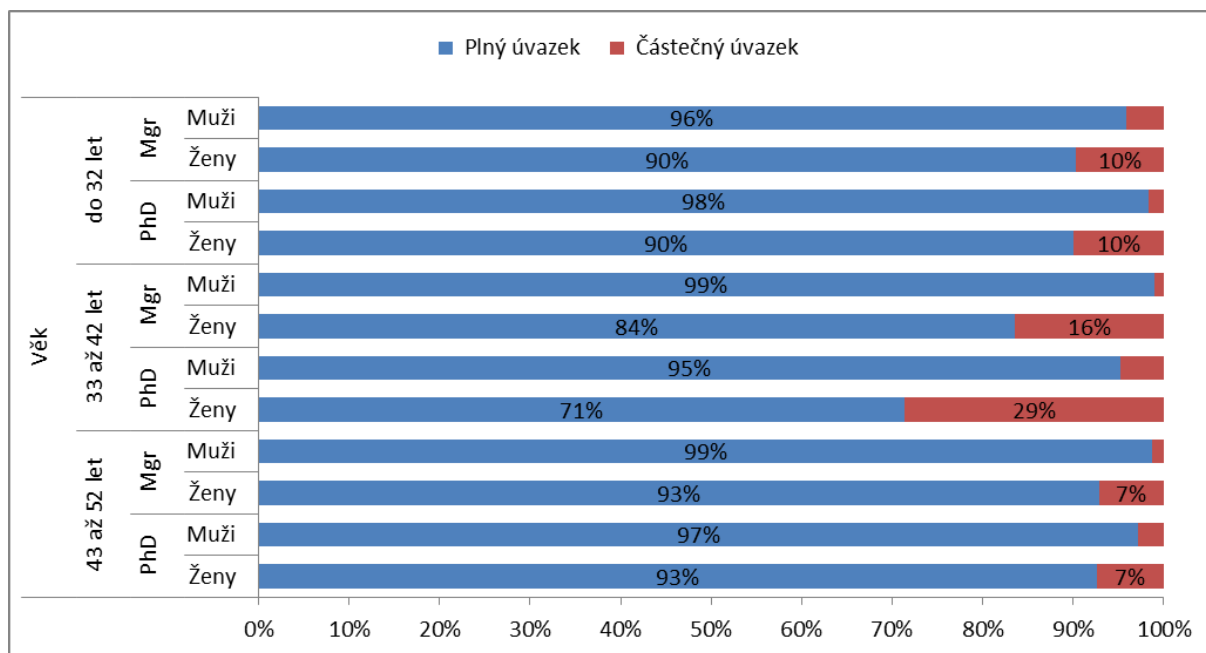
Graf 26: Podíl absolventů a absolventek magisterského a doktorského stupně studia podle typu pracovního úvazku v různém věku; 2005–2012

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

Ve druhém období lze sledovat, že se částečné úvazky stávají výrazně častějšími, obzvláště u žen. K podstatnému nárůstu došlo zvláště ve věkové skupině 33 až 42 let, kde mělo částečný úvazek 16 % magisterských a 29 % doktorských absolventek. Je otázkou, zda je důvodem spíše vynucená flexibilizace, kdy pracovník musí akceptovat částečný úvazek, aby si udržel svou práci (například na výzkumných pozicích při nedostatku grantů, projektových peněz apod.), nebo jde spíše o dobrovolné snižování úvazků, pro které se absolventi rozhodují například kvůli možnosti pracovat při rodičovské/mateřské dovolené, nebo kvůli větší preferenci volného času.

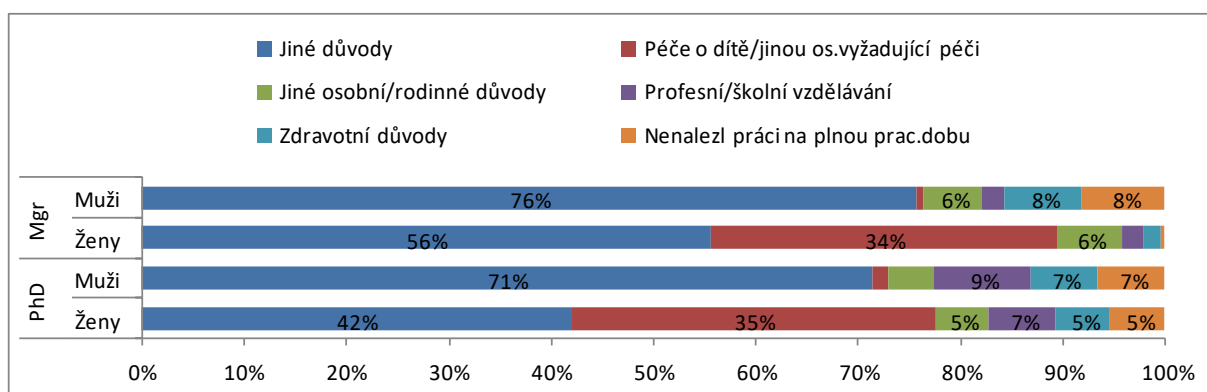
Graf 27: Podíl absolventů a absolventek magisterského a doktorského stupně studia podle typu pracovního úvazku v různém věku; 2013–2020

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

V navazující otázce respondenti objasňovali důvody částečného úvazku, kvůli omezené četnosti dostupných dat jsou odpovědi za obě období sloučené. V případě žen je podstatným důvodem práce na částečný úvazek péče o děti (případně jiné osoby), zatímco u mužů tento důvod téměř nefiguroval. Mezi absolventy Ph.D. se poměrně často vyskytoval také důvod profesního/školního vzdělávání. Nejčastěji ale absolventi uváděli odpověď jiné důvody. Jednou z motivací schovanou pod touto odpovědí může být dobrovolná volba práce na částečný úvazek motivovaná získáním většího objemu volného času.

Graf 28: Důvody práce na částečný úvazek absolventů magisterského a doktorského studia; 2005–2020

Zdroj: Český statistický úřad (Výběrové šetření pracovních sil 2005–2020)

© 2022. Národní vzdělávací fond, o.p.s.
Reprodukce a citace je možná při celém zmínění zdroje a zachování kontextu formulace.

